

спэцыяльны нумар
да канцэрту
старонкі 8–10

Крамбамбуля

Абмен ударамі

Прэс-сакратар прэзідэнта Расеі Аляксей Громаў лічыць, што «спадарыня Пяткевіч моцна памыляецца», калі кажа, што рашэнне пра газавую блякату прымаў асабіста Пуцін. Маўляў, гэта спрэчка «на ўзроўні гаспадарчых суб'ектаў, а хто марозіць беларускі народ, відаць, і так ясна».

Кіно пра Быкава

Менская кінастудыя «Таяна» зняла дакумэнтальны фільм пра Васіля Быкава (аўтар сцэнарыя — Грына Письменная, рэжысэр — Мікалай Дзінаў). У фільме выступаюць сябры пісьменьніка Рыгор Бардулін, Генадзь Бураўкін, Уладзімер Мехаў ды інш.

Зьезд фэрмэраў

27—28 лютага ў Менску пройдзе IX зьезд фэрмэраў. Цяпер у краіне 2,5 тыс. фэрмэрскіх гаспадарак. У іх руках — 150 тыс. га. 21 фэрмэра «нагрузілі» стратэгічнымі калгасамі. Летась яны вырашылі 9,6% бульбы і 16,4% усёй гародніны.

Бел-чырвона-белы над Менскам

Бел-чырвона-белы штандар быў вывешаны «зубрамі» на дроце, на вышыні 20-павярховага дому, у Сухараве 23 лютага.

Студэнты за аднаўленьне

Студэнты гістфаку Берасьцейскага ўнівэрсытэту прапануюць аднавіць на тэрыторыі крэпасці кляштары бэрнардынак і бэрнардынаў. Нагода — тысячагодзьдзе гораду ў 2019 г. Студэнты распрацавалі дэталёвы плян аднаўленьня і падбілі рахунак. Старшыня гарвыканкаму Мікалай Гардзевіч «ня ведае», як рэалізаваць ідэю, хоць і згодны: «Штогосьці трэба зрабіць».

Яшчэ адзін вораг

Швэдзкага журналіста Тобіаса Лёнгвалья не пусьцілі ў Беларусь. Ён ехаў, каб быць сьведкам на судзе, зьвязаным з давыбарамі ў Белаазерскі гарсавет. У аэрапорце «Менск-2» яму без тлумачэньня прычынаў забаранілі ўважжаць на тэрыторыю краіны і адправілі назад у Вьену. Сп.Лёнгваль — аўтар кнігі пра Беларусь, ён наведваў яе 18 разоў.

СМ; БелаПАН

Старонка 4

Тыдзень без чужога слова

«Наша Ніва» — незалежная крыніца інфармацыі і ґрунтоўны аналітык беларускага і міжнароднага жыцьця. «Наша Ніва» — гэта 16 старонак без чужога слова штотыдзень. Дык падпісайся!

Газэта была заснаваная ў 1906 годзе, адноўленая ў 1991 годзе. Пасьля аднаўленьня выходзіць ужо 13 гадоў.

Падпісны індэкс 63125. Падпіску прымаюць на любой пошце, а ў Менску — і на шапікі «Белсаюздруку» ды ў прыватным агенцтве «Эй Бі ПрэсСэрвіс». Цана на месяц — 2580 рублёў на поштах або 1800 рублёў на шапікі «Белсаюздруку». Адкрытая падпіска на другі квартал.

Не кажы ВУП

Беларуска-расейскі газавы канфлікт

Пасьля кароткачасовага спыненьня падачы газу 18—19 лютага беларускія і расейскія афіцыйныя асобы працягваюць абменьвацца крытычнымі заявамі. У Маскве доўжацца перамовы паміж прадстаўнікамі беларускага ўраду і «Белтрансгазу». Для «НН» падзеі камэнтуюць дэпутат палаты прадстаўнікоў Уладзімер Ягораў, эканаміст Валер Дашкевіч, палітолягі Валер Булгакаў і Віталь Сіліцкі, пісьменьнік Іван Шамякін, прафэсар Адам Мальдзіс ды іншыя. З Баранавічаў паведамляюць: «Усе клялі расейцаў і хвалілі Лукашэнку». З Горадні: «Калі б не аднавіліся пастаўкі газу, «Азот» спыніўся б 19-га ўначы».

Што, па сутнасьці, адбылося 19 лютага? Здаўся Лукашэнка ці ня здаўся, пагадзіўшыся на ўмовы Пуціна? Расея дасягнула таго, чаго дабівалася?

Валер Булгакаў, рэдактар часопісу «ARCHE»:

— Адбылася гістэрыка расейскага кіраўніцтва, выкліканая тым, што беларускі прэзідэнт ня йдзе на стратэгічныя саступкі расейцам у полі апанаваньня бюджэтаўтваральных галінаў эканомікі Беларусі. Я б ня стаў зьвязваць гэтыя падзеі выключна з газавым канфліктам. Насамрэч

тут адбылася нейкая вайна прынцыпаў. Ня маюць рацыі аглядальнікі «Белорусской газет», якія патлумачылі сытуацыю паранадальным нежаданьнем Лукашэнкі саступіць «Газпрому» некалькі даляраў. Тут жа гаворка ідзе аб прынцыпах далейшага эканамічнага суіснаваньня. З аднаго боку, у кароткачасовай пэрспэктыве Лукашэнка, натуральна, здаўся. Зь іншага боку, стаўкі ў гэтай гульні значна не зьмяніліся, істотнага прарыву не адбылося, будучыня няясная. Лукашэнка даў загад сваім падначаленым падпісаць гэтую дамову, але яна дагэтуль не падпісаная. І няясна, што будзе ў ёй. Таму гаварыць пра нейкую «капітуляцыю»

яўна заўчасна. Стратэгічная мэта расейцаў — дасягненьне кантролю над беларускай эканомікай пры дапамозе рынковых інструмэнтаў. Менавіта гэтага не адбылося.

Валеры Дашкевіч, выканаўчы дырэктар ААТ «Белгазпрамбанк»:

— Лічыць, што Лукашэнка здаўся, ранавата. У яго яшчэ ёсьць рычагі ўздзеяньня на газавую праблему. Да гэтага дадаецца і незадаволенасьць нядаўняй сытуацыяй палякаў, літоўцаў. Галоўная мэта «Газпрому» — уключыць беларускі кавалак трубы ў сваю агульную сыстэму, якая ахоплівае вялікую частку Эўропы, даходзіць нават да Грэцыі... «Газпром» мусіць клапаціцца пра

эфектыўную і надзейную працу. Але пакуль труба знаходзіцца ў беларускай уласнасьці, ён ня можа ўкладаць у яе інвэстыцыі. Канфлікт далёка ня вычарпаны, чарговая яго актывізацыя можа адбыцца ў пачатку сакавіка і працягвацца да канца 2004 г.

Супрацоўнік Нямецкай Рады замежнай палітыкі Аляксандар Рар у інтэрвію радыё «Свабода»:

— У Лукашэнкі не было ніякіх іншых магчымасьцяў. Ён ня мог чакаць стратэгічнай абароны ані ад Нямецчыны, ані ад іншых краінаў, якія атрымліваюць газ. Таму ён быў вымушаны здацца. Ягоньня пазыцыі ў Эўразьвязе значна горшыя, чым расейскія.

Працяг на старонцы 3.

ТЫДЗЕНЬ НАШАГА ЖЫЦЦЯ

Газ газам, але гэта ня тая сфера, дзе грамадства можа нешта вырашыць. Для Лукашэнкі газ — гэта важна. Пра яго кажуць «дагуляўся» або «малайчына» (старонка 3). Не для Беларусі. Беларусь рана ці позна апынецца ў сытуацыі без Лукашэнкі. Як і калі гэта будзе — вось што важна для грамадства, бо ад яго залежыць. У гэтай справе факт, што «Свабодная Беларусь» у Вільні дамовілася з «Пяцёркай» (гл. ніжэй) ня шкодзіць адна другой, нашмат важнейшы. Тут стаўка не адных выбараў, а парламэнцкае культуры будучае дэмакратычнае Беларусі.

Беларуская эканамічная мадэль здаецца эфектыўнай, асабліва ў сьвятле статыстыкі. На справе шмат што ў ёй паўтарае савецкія часы, калі плянавікі і партыя давалі справядзачы аб дасягненнях гаспадаркі, а тым часам на паліцах у крамах знікалі апошнія шкарпэткі. Эканаміст Уладзь Калупаеў аналізуе наступствы росту цэнаў на газ для беларускай эканомікі на **старонцы 4**.

Цікавыя гістарычныя паралелі праводзіць Усяслаў Шатэрнік у нарысе пра першага прэзідэнта Злучаных Штатаў Амэрыкі Джорджа Вашынгтона (старонка 7). Калі ўжо й мы дачакаем сваіх Вашынгтонаў з новым ды праведным законам... А дачакаемся калісь! — адказваў паэт-прарок.

Барыс Тумар

Апазыцыя аб'ядналася ў Вільні

Тры дзясяткі лідэраў беларускай апазыцыі зь «Пяцёркі», «Свабоднай Беларусі», «Маладой Беларусі» і «Рэспублікі» ўзгаднілі ў Вільні дзеянні ў выбарчай кампаніі. Чаму ў Вільні? «Вільня — гэта месца, дзе лёгка дыхаецца і дзе можна свабодна размаўляць паміж сабою, не баючыся, што нехта падслухае», — кажа лідэр АГП Анатоль Лябедзька. Была падпісаная дамова, змест якой пакуль не абнародуецца. Гаворка можа ісьці пра супрацоўніцтва ў назіранні і падзел акругаў паміж дэмакратычнымі кандыдатамі. Паводле слоў лідэра БНФ Вінцука Вячоркі, дамоўлена «спыніць нападкі і нядобрыя выказваньні» ў адрас калегіаў па дэмакратычным руху. Хто першы парушыць — той не мужык.

Алег Тачоны

Рада БНР пра газ

19 лютага Рада БНР зрагавала на спыненне паставак газу ў Беларусь заявай. «Лукашэнка атрымоўвае вынік той палітыкі, якую ён паслядоўна праводзіў амаль дзесяць гадоў». Рада БНР лічыць неабходным як найхутчэй дэнансаваць г.зв. «саюзныя» беларуска-расейскія «дамовы», аднавіць самастойную мытню, выйсці з сыстэмы калектыўнай бясьпекі СНД, вывесці расейскія вайсковыя базы з тэрыторыі краіны. Беларусь «здольная скарыстаць сваё ўнікальнае геапалітычнае становішча», — мяркуе Рада. А найважнейшым рэсурсам былі і застаюцца талент і працаздольнасць беларускага народу.

ДА СЛОЎНА

Віктар Хрысьценка, в.а. прэм'ер-міністра Расеі: Экспансія!

У апублікаваным пры канцы студзеня ў газэце «Ведомости» артыкуле Віктар Хрысьценка пісаў, што шлях «закрытасці» (арыентацыі на ўнутраныя рэзервы) і шлях «адкрытасці» (паскоранай лібэралізацыі) маюць свае рызыкі. Хрысьценка выступае за «трэці шлях»: паступовае пашырэнне «межаў даступнага рынку», найперш за кошт краінаў СНД. Ідэі Хрысьценкі скіраваныя на мяккую эканамічную экспансію ў рамках традыцыйнага арэалу расейскага ўплыву і традыцыйных гаспадарчых мэханізмаў гэтага ўплыву. Яны не патрабуюць ні мадэрнізацыйнага працы, ні рашучае змены ўнутрыпалітычных і адміністрацыйных правілаў гульні.

PHOTO BY MEDIA.NET

Першы губэрнскі

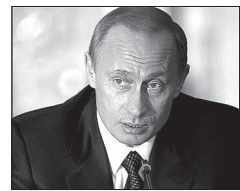
Чэмпіянат Эўропы па біятлоне нагадаў адкрытае першынство СССР. Наймацнейшыя спартоўцы сьвету яго праігнаравалі. А камэнтаваць спаборніцтва і для БТ, і для расейскіх каналаў адначасова запрасілі расейца Губэрніева. Той, нахабна карыстаючыся службовым становішчам, прапагандаваў на беларускую тэлепрасторы расейскіх спартоўцаў, час ад часу «робячы паблжкі» гаспадарам. Чалавек, які глядзеў трансляцыі дзе за мяжой, не здагадаўся б, што чэмпіянат адбываўся ў Беларусі. Падумаў бы — у нейкай расейскай губэрні. Ні слова па-беларуску, ні павагі да сябе. А на стадыёне ў Раўбічах у апошні дзень спаборніцтваў сабраліся 80 тысячаў заўзятараў (на фота), каб падтрымаць беларускую каманду. Яна ў выніковым камандным заліку сабрала найбольшую колькасць мэдалёў.

ТэлеСлухач

АСОБЫ ТЫДНЯ

Андрэй Клімаў

Былы бізнэсмэн, дэпутат, а пасля палітвязень збіраецца выставіць сваю кандыдатуру на прэзідэнцкіх выбарах 2006 году. Дзеля гэтага ён выйшаў з шэрагаў Аб'яднанай грамадзянскай партыі.

Уладзімер Пуцін

ператварыў Расею ў непрадказальную краіну. На аўторкавую адстаўку прэм'ера Касьянава маскоўская фондавая біржа адказала падзеннем індэксу актыўнасці.

Якое нізкае падзеньне

Аляксандар Лукашэнка пакінуў першую дзясятку ў спісе дыктатараў сьвету, які штогод публікуе часопіс «Parade». А Лукашэнка «зехаў» на 15-е месца. На 10-м месцы ў рэйтынг найжахлівейшых дыктатараў сьвету, якое летась займаў Лукашэнка, сёлета апынуўся кароль Свазыленду Мсваці III.

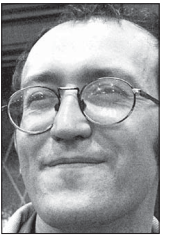
А хто гэты Мсваці?

38% з 1,1 мільёна яго падданных — ВІЧ-інфікаваныя, 40% ня маюць працы. А кароль будзе палацы для жонак, грашовую дапамогу ад ААН укінуў у будаўніцтва аэрапорту «Міленіум», якім не карыстаецца ніводная авіякампанія, аквапарку і двух стадыёнаў. На 11-е з 8-га месца ў рэйтынг за год сышоў Муамар Кадафі, зусім выбыў Садам Хусэйн. На першым месцы па-ранейшаму Кім Чэн Ір.

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Новая мадэль маскуліннасці

На месцы міністра абароны Мальцава 23 лютага я б упаў у глыбокі запой. Каб ня бачыць маразматычнага заўтра.

Новыя часы ідуць у ваенкаматы. Раней толькі дзівак не касіў. Памятаю, як падчас мэдагляду «аўтарытэты» з старэйшае клясы інструктавалі нас: «На пытаньне псыхіятра «Якая сталіца Таджыцкай ССР?» трэба адказаць — «Масква». Інакш пойдзеш у Аўган». Цяпер вены, сколатыя «герай» або расьпіленыя лязом падчас дэпрэсыяку, рэтушуюць касмэтыкай. Магчыма, мы яшчэ пабачым цэнтралізаваны мэдагляд накіталт агульнадзяржаўнага іспыту ў ВНУ. БРСМ таксама знойдзецца месца. Ён будзе разглядаць скаргі тых, хто не набраў патрэбных балаў.

Пераняўшы ў расейцаў патрыятычную рыторыку, «Нашы новыя» абвясцілі мінулае 23 лютага сьвятам. Сьвятам вяртаньня беларускаму войску прэстыжу, згубленага за часы перабудовы. Індэсам канкурэнтаздольнасці лэйбл УС на рынку масавай сьведомасці ёсьць, на думку журналістаў, конкурс у ваенкаматах. Навабранцы рвуць адно інтымнае месца, каб патрымаць калаш і пачысьціць ачко.

Але за фэномэнам конкурсу ў войска стаіць не патрыятычны экстаз, а матэрыяльныя праблемы: няздольнасць бюджэту забясьпечыць усіх людзей прызыўных гадоў парцянкамі і працай. Толькі БТ ня ведае, што бяз дэмбельскага альбому атрымаць запаветныя сьвісток і дручок (мент — папулярны джоб у асяродку неадкаваных тынэйджэраў) амаль немагчыма.

Галоўны сацыякультурны вынік рэформы войска — санкцыянаванае дзяржавай разбурэнне мадэлі маскуліннасці. Вайсковы білет канчаткова перастаў быць групавой адзнакай мужчынскага полу. На лобімоў завязку гапаты: «А ты ў войску служыў?» — любы нефармал можа сьмела казаць: «Хацеў пайсьці, але ваенкам браў хабар. Башлёў не хапіла нават на будбат».

У Беларусі пачалася эра новай мадэлі мужчынскіх паводзінаў. У войску служыць ужо ня ўсе, а толькі «лучшыя парні маёй страны».

Дзяржава яшчэ можа прытармазіць гэты працэс, яшчэ можна ўвесці ў войску платныя аддзяленьні, аднак Мальцаву і К^о гэта ўжо не дапаможа.

Лёлік Ушкін

ШТО Ё СЬВЕЦЕ РОБІЦЦА

Цноту за веды

18-гадовая студэнтка Брыстальскага ўнівэрсытэту Розі Рэйд, ня маючы чым плаціць за навучаньне, выставіла на аўкцыён сваю цнатлівасьць. Найбольшую суму, 8400 фунтаў, прапанаваў 44-гадовы мужчына. Учынак Розі — самая экзатычная з акцыяў пратэсту супраць рашэньня брытанскага парламэнту, які падвысіў плату за навучаньне ў ВНУ.

Касьмічны алмаз

Астраномы знайшлі ў небе алмазную зорку вагой у 10³⁴ каратаў. Гэты згустак крышталізаванага вугляроду дыямэтрам у 1500 км знаходзіцца на адлегласьці 50 сьветлавых гадоў ад Зямлі ў сузор'і Кентаўра. Алмаз — ядро колішняе зоркі, што ператварылася ў «белага карліка», то бок выпаліла ўсю сваю энэргію. Такі самы лёс чакае праз 5 млрд гадоў нашае Сонца. Алмаз назвалі Люсі ў гонар песьні «Бітлз».

Злачыннасць: тэндэнцыі

За 10 гадоў па ўсіх параметрах вырасла злачыннасць: ад 103 321 выпадку ў 1993 г. да 151 172 у 2003-м. Раскрывальнасць за гэты перыяд зьнізілася з 63,5% да 59,7%.

Самы папулярны ў краіне крымінал — рабунак. Колькасць выпадкаў вырасла з 1131 (раскрывальнасць 77,8%) да 4003 (55,5%). А ў 2002-м быў зафіксаваны аж 6791 выпадак. На другім і трэцім месцы — кватэрныя крадзяжы й угон аўтаатранспарту. Колькасць выпадкаў незаконнага абарачэньня наркотыкаў павялічылася з 1263 да 5599. У паўтара разу вырасла колькасць злачынстваў па лініі крымінальнага вышуку, нораваў.

На 1998 г. прыпаў пік забойстваў — 1228 (летась было 1079).

Падае колькасць згвалтаваньняў. У 2003-м іх было зафіксавана 432 — на 240 меней, чым у 93-м.

Паменела й эканамічных злачынстваў. Адбылося іх «перепрофіляваньне»: выпадкаў хабарніцтва стала больш у 2,5 разу (да 1337), у 2,9 разу паболела фальшышыванэтыкаў.

СМ; БелаПАН

Газавы канфлікт у пытаннях і адказах

Працяг са старонкі 1.

Тут ён разглядаецца як ізгой, палітычны адносіны Беларусі з Эўразьвязам пагаршаюцца. Да каго яму было зьвяртацца па абарону? Ён патрапіў у ізаляцыю і ад Расеі, і ад Захаду. Ён зараз будзе вымушаны зрабіць сур'ёзны выбар — ці далей інтэгравацца з Расеяй, ці шукаць выхадныя ў Эўразьвяз.

Шаміль Басаеў выказаў нечаканую вэрсію: перапынак у пастаўках газу выкліканы не беларускай запанасцю, а неабходнасьцю ўратаваць Маскву. 18 лютага брыгада шахідаў узарвала магістральны газавод, якія «працавалі» на ацяпленне расейскай сталіцы. Верагоднасьць вэрсіі падважвае й тое, што яна была абнародаваная не адразу пасля падзеяў.

Як зрагавала беларуская прамысловасьць і людзі?

Руслан Равяка, Баранавічы: — Калі адбылося адключэньне газу, на баранавіцкіх прадпрыемствах, што маюць свае кацельні, прыйшоў загад з выканкаму рыхтавацца да пераходу на мазуту. Ужо некалькі год усе прадпрыемствы ў справядачах сьцьвярджалі, што вельмі лёгка й хутка могуць зрабіць той пераход.

Аднак у сапраўдасьці шмат дзе мазутасховішчы даўно не выкарыстоўваліся, а таму падаць зь іх мазуту было складана, хоць рэзэрвовы запас яе быў ва ўсіх. Энэргетыкі на прадпрыемствах ня верылі, што некалі надыйце такі дзень, калі давядзецца аднаўляць старыя сыстэмы. Да таго ж, тона мазуту каштуе каля 140 даляраў, дый выкарыстаньне гэтага паліва адразу ж парушыла б усе зацьверджаныя экалягічныя нормы.

За дзень, аднак, большасьць прадпрыемстваў здолела адрамантаваць і ўзнавіць сыстэму выкарыстаньня мазуту — спэцыялісты корпаліся на кацельных цэлыя суткі. Акрамя таго, мелася распараджэньне выканкаму аб дзяжурстве ўначы на прадпрыемствах галоўных энэргетыкаў і іх намеснікаў. Гаралахі павінны былі чакаць гадзіны Х, калі скончыцца падача газу і тэрмінова трэ будзе пераклучацца на мазуту. Рашэньне гэтае потым ад радасьці забыліся своечасова адмяніць, і небаракі прадзьяжурлі ішчэ й суботу. На шчасьце, адключэньня газу не адбылося. Хаця ў вобласьці на невялікіх прадпрыемствах прыяжджалі газавікі й закручвалі засланкі, не чакаючы нават сканчэньня тэхналягічнага працэсу.

Сярод насельніцтва гораду ўзрасьлі патрыятычныя і антырасейскія настроі. Едучы ранкам у аўтобусе, можна было адчуць сябе ў віртуальнай краіне прэзыдэнта Пазьняка. Чуліся нават жартаўлівыя вэрсіі аб помсьце расіянаў за прайгрыны тэнісны турнір. Шмат хто задаволена сьцьвярджаў, што як толькі расейцы скончылі падачу газу ў Беларусь, дык амаль адразу на расейскай станцыі ракетнага папярэджаньня «Баранавічы» адключылі электрычнасьць і расейскім вайскоўцам давалося пераходзіць на аварыйнае асьвятленьне.

Усе клялі расейцаў і хвалілі Лукашэнку.

Сяргей Антусевіч, старшыня Незалежнага прафсаюзу ААТ «Гордня-Азот»:

— Праца не спынялася. Але калі б не аднавіліся пастаўкі газу, прад-

прыемства было б спынена 19-га ўначы. Апошні раз падобнае здаралася ў 1993 г. У нас безвыходнае становішча, бо ніякіх іншых крыніцаў энэрганосьбітаў, акрамя расейскага газу, ня маем. Што да работнікаў прадпрыемства, якіх у нас сем тысяч, дык шмат хто проста ня верыў у магчымасьць адключэньня газу. Усе зрагавалі на падзеі спакойна. Прывыклі людзі жыць у самых цяжкіх умовах.

Марат Афанасьёў, дэпутат Жлобінскага райсавету, працуе на Беларускам мэталюргічным заводзе:

— На заводзе былі ўведзеныя абмежаваньні і зьдзяйсняўся кантроль за выкарыстаньнем газу ў вельмі жорсткім рэжыме. Што да астатніх аб'ектаў, дык іх энэргазабеспячэньне засталася на ранейшым узроўні. Толькі што кацельні былі падрыхтаваныя да пераводу на мазуту.

Дык ці браў на сябе нефармальныя абавязачальствы Лукашэнка перад выбарамі? Чаму так насядае «Газпром»?

Аляксандар Фядута, журналіст: — Я перакананы, што нефармальныя абавязачальствы ён браў. Гэта відаць з паводзінаў расейскіх СМІ, з прысутнасьці ў іх беларускай тэматыкі і з пераменаў ацэнкаў сытуацыі ў нашай краіне.

Аляксандар Казулін: — Я думаю, што і так усё зразумела. Нічога больш не магу дадаць.

Як зрагавалі сьвет?

Нямецкая прэса: Тое, чым займаюцца ўрады Беларусі й Расеі, — гэта некарэктная гульня. Лукашэнка адцягвае ўвагу ад сутнасьці праблемы. Ён мусіць нарэшце стварыць спрыяльны клімат для замежных інвэстыцый — або зьмяніўшы свае погляды, або сышоўшы ў адстаўку.

Юры Дракахруст, аглядальнік радыё «Свабода»:

— Расейскія адмыслоўцы казалі, што калі справа дойдзе да адключэньня транзыту, то немцы і палякі будуць абурацца і выстаўляць прэтэнзіі да Беларусі, якая сваімі паводзінамі вымусіла «Газпром» спыніць транзыт. Польская рэакцыя была супрацьлеглай. Кіраўнік польскага ўраду Лешак Мілер паставіў пад сумнеў надзейнасьць Расеі як пастаўшчыка газу. Міністар эканомікі Яцэк Пяхота заявіў пра фінансавую адказнасьць менавіта расейскіх пастаўшчыкоў. Ужо ў дзень адключэньня транзыту газу празь Беларусь Польшча падпісала мэмарандум пра магчымасьць пашырэння паставак газу з Нарвэгіі.

Што будзе 29 лютага? Зноў адключыць ці не?

Валеры Дашкевіч: — Газ могуць і не адключыць. Можна паўтарыцца нядаўняй сытуацыі, калі расейцы абмежавалі пастаўкі газу ў Беларусь у тым аб'ёме, які спажывае нашая краіна. Але на гэты раз прэзыдэнт можа ня даць загаду на несанкцыянаваны забар газу, які ідзе ў Эўропу. Праўда, ёсьць тут адзін момант. Права ў тым, што да таго часу павінна быць падпісаная дамова аб транзыце газу празь Беларусь. Пакуль яе няма — па нашых трубах будзе ісьці «кантрабандны» газ, зь якім можна рабіць

што хочаш...

«НН»: Ці паўплывае на сытуацыю адстаўка расейскага ўраду?

В.Д.: Думаю, што не. Урад Касьянава якраз ня ўмешваўся ў канфлікт, увесь цяжар узяў на сябе «Газпром».

Вольга Губенка, эканамічны аглядальнік газэты «Известия»:

— На сераду (размова адбылася ў аўторак, 24 лютага. — СЁ) запланаваныя перамовы паміж «Белтрансгазам» і «Газпромам». Павінна адбыцца падпісаньне доўгатэрміновага пагадненьня на пастаўкі газу ў Беларусь. Думаю, што на гэты раз яны дамовяцца.

«НН»: Адстаўка ўраду Касьянава неяк паўплывае на перамовы працэс?

В.Г.: Безумоўна паўплывае, але пакуль няясна, якім чынам. Віцэ-прэм'ер Хрысьценка, які выконвае абавязкі прэм'ера, у курсе гэтай тэмы. Раней ён ужо абмяркоўваў яе і з Лукашэнкам, і з Сідорскім, і з Сямашкам.

Ці можа Беларусь некалі зусім застацца бяз газу?

Зьміцер Крат, аглядальнік газэты «Советская Белоруссия»:

— Думаю, што гэта немагчыма і з тэхнічных, і з палітычных прычынаў. Нерэальна.

Ці магчымыя тэктанічныя зрухі ў беларускім палітычным краявідзе ў Беларусі, калі газавы шантаж зацягнецца?

Віталь Сіліцкі, палітоляг:

— Я б не называў гэтай сытуацыі «газавым шантажом», бо Беларусь набывае газ у Расеі па 50 даляраў, а не па 110, як Польшча. Наагул, шантажуюць тых, хто «падстаўляецца» сам, хто разлічвае на «халыву». Думаю, што Беларусь і надалей будзе працягваць «падстаўляцца», а кваліфікацыя палітычных зьменаў ня будзе. Бо ўсе гэтыя зьмены ў дачыненьнях з Расеяй адбываюцца разам з палітычнымі зьменамі ўнутры краіны, а ўлады робяць усё магчымае, каб іх не адбылося.

Юры Пракопаў, аглядальнік Першага нацыянальнага тэлеканалу:

— Імавернасьць таго, што газавы шантаж зацягнецца, невысокая. Таксама малаімаверна, што празь яго адбудуцца зьмены ў грамадзка-палітычных працэсах у краіне. Наадварот, адбылася кансалідацыя ў грамадзтве, незалежна ад палітычных поглядаў людзей.

Валер Булгакаў:

— Пакуль няма эканамічных перадумоваў для гэтых зьменаў. Беларускае эканаміка і палітыка моцна зьвязаныя. Каб адбыліся нейкія кардынальныя зьмены, мы мусім перажыць імклівы і неабарачальны спад дабрабыту. Газавы шантаж ня можа быць падставаю для радыкальных зьменаў беларускага палітычнага поля. І ня думаю, што ён зацягнецца, бо гэта элемэнт сэзонны. Абвастэрэньне газавых канфліктаў адбываецца пры канцы зімы.

Чаму і Расея, і Лукашэнка публічна прадэманстравалі сваю варожасьць і свой канфлікт?

Віталь Сіліцкі: — Я маю гіпотэзу... Адзін дасьведчаны чалавек распавёў мне, што

Масква распачала спэцапэрацыю па адхіленьні Лукашэнкі ад улады...

Зьміцер Крат:

— Гэта не публічны канфлікт. Быў адказ нашага прэзыдэнта на канкрэтную сытуацыю, калі нельга было прамаўчаць.

Валер Булгакаў:

— Расея не зусім публічна прадэманстравала сваю варожасьць і канфлікт. У ход пайшлі розныя тэхнічныя сродкі, якімі перакрываўся газ. А вось Лукашэнка публічна прадэманстравалі сваё стаўленьне да расейскага кіраўніцтва.

Лукашэнка, як вопытны палітык, вельмі добра адчувае сябе ў стыхіі публічнай палемікі, у стыхіі буйнога палітычнага скандалу. Такімі сваімі публічнымі выказваньнямі ён падаграваў адзін са сваіх важных электаральных альбо ідэалягічных рэсурсаў — гэта пошук і выбудова нейкага ворага. Мы зьяўляемся сьведкамі, што на гэтае месца ўсё больш упэўнена прыходзіць Расея.

І адзін, і другі бок выкарыстоўваюць тактыку бізуна і перніка — канфрантацыйныя моманты зьмяняюцца нейкімі публічнымі адкатамі, залагоджваньнямі, пацалункамі.

Якія мэты ставіць Расея?

Сяргей Караганаў, старшыня Рады замежнай і абароннай палітыкі, у інтэрвію «Независимой газете»:

— Нас цікавіць не далучэньне Беларусі, нас цікавіць яе інтэграцыя з расейскай эканомікай.

Паўлюк Быкоўскі, «Белорусский рынок»:

— Расея зацікаўленая ў пашырэнні межаў даступнае сабе аднароднае эканамічнае прасторы, што выходзіць за межы палітычнае мапы РФ. Саступка «Белтрансгазу» не вырашае гэтае праблемы, а вось стварэньне Адзінае эканамічнае прасторы — вырашае, нават калі труба застаецца беларускай уласнасьцю.

Валер Булгакаў:

— Мэта Расеі — ператварэньне блізкага замежжа ў зону, якая стымулюе эканамічны рост у самой Расеі. Каб беларуская гаспадарка працавала не для добра беларускага народу, а для ўзбагачэньня расейскіх капіталістаў. Каб найбольш прыбытковыя прадпрыемствы працавалі на расейскіх уласнікаў.

Што мяркуе пра крызыс інтэлігенцыя?

Іван Шамякін, народны пісьменьнік Беларусі:

— З боку расейцаў гэта вельмі непрыгожая, недружалюбная акцыя.

Адам Мальдзіс, прафэсар:

— Гэтага трэба было чакаць. Ня маючы розных крыніцаў паставак газу, Беларусь застаецца пад пагрозай шантажу. Фактычна мы пабачылі водгукі старых імперскіх амбіцыяў у дачыненні да нашай краіны. Нібыта вярнулася XIX стагодзьдзе...

На якія саступкі можа ўрэшце пайсьці беларускае кіраўніцтва?

Зьміцер Крат:

— Ніякіх саступак няма і ня будзе. Ёсьць пэўныя дамоўленасьці, ад якіх мы не адмаўляемся.

Але аддаваць бясплатна нічога ня будзем.

Ці адносіны Расеі й Лукашэнкі атручаны газам назаўжды? Ці вяртаньне да ранейшага стану магчымае?

Натальля Пяткевіч, выказваючы пазыцыю А.Лукашэнкі:

— Беларусь улады ня зьвязваюць адстаўкі кабінэту Касьянава зь нядаўнім спыненнем падачы газу: рашэньне пра газавую блякаду цэлага народу ў 20-градусны мароз мог прыняць толькі асабіста прэзыдэнт Расеі.

Валер Булгакаў:

— Вяртаньне да ранейшага, з 1995—1996 г., стану адносінаў немагчымае, бо адбываецца трансфармацыя ўзаемнага ўспрымання, разьмежаваньне на ўзроўні ідэалягічным, псыхалёгічным... Гэтае «атручваньне газам» зноўку паказвае ўсю слабасьць канструкцыі «саюзнай дзяржавы» як штучнага твору, які быў навязаны палітычным элітам, у пэўнай ступені зверху, а ня быў вынікам натуральнага грамадзкага разьвіцьця. Але магчымае вяртаньне да таго статус-кво, які існуе ў апошнія некалькі гадоў, бо расейцы не перастаюць паважаць Лукашэнку за тое, што ён робіць зь беларускай культурай, беларускай мовай і іншым, што яны лічаць вельмі важным.

Частка расейскай палітычнай эліты ўспрымае Лукашэнку як свайго апошняга стратэгічнага партнёра на постсаветскай прасторы, і здача яго нанесла б істотны ўдар па астатніх лідэрах постсаветскіх дзяржаваў, якія пабачылі б, што расейскасьць не гарантуе палітычнага выжываньня.

Юры Пракопаў:

— Зразумела, асадак альбо рубец на сэрцы застануцца. Але гэта трэба будзе загнаць далей, дзеля добра нашай жа дзяржавы.

І што гэта азначае для нацыянальнага руху, для ўмацаваньня дзяржаўнасьці?

Валер Булгакаў:

— Нацыянальны рух атрымлівае пэўны палітычны шанец, які ён ужо пачаў выкарыстоўваць. Яго пазыцыю засьведчылі прадстаўнікі БНФ, схільныя тлумачыць газавы канфлікт тупіковай эканамічнай палітыкай Лукашэнкі. Па-свойму яны маюць рацыю. Увогуле гэты канфлікт не пакінуў нікога абьякавым. Гэта як той камень, які ўпаў у раку і ад якога пайшлі хвалі. Яны, напэўна, дойдучь да жоўнага палітычна актыўнага беларуса.

Ужо ня першы год відавочна, што пытаньне страты дзяржаўнасьці на парадку дня не стаіць. Лукашэнка, ягоны аўтарытарны стыль кіраўніцтва па-свойму, як ні парадаксальна, зьяўляюцца зарукай беларускай дзяржаўнасьці. Але, як і кожная аўтарытарная форма кіраваньня, яна вельмі хістка і патэнцыйна падатлівая на розныя вонкавыя ўзрушэньні.

Уладзімер Ягораў, генэрал-палкоўнік, дэпутат палаты прадстаўнікоў, старшыня камісіі па нацыянальнай бясьпецы:

— Расея ўсё ж свайго даможацца...

«НН»: Значыць, Лукашэнка здаўся, прайграў?

У.Я.: Ён ня здаўся. Наадварот, паводзіў сябе па-байцоўску.

«НН»: І чаго нам цяпер чакаць?

У.Я.: Рынкавых адносінаў. Нам даўно трэба было на іх пераходзіць.

«НН»: А ці існуе пагроза для незалежнасьці Беларусі?

У.Я.: Не, не існуе.

Апытваў Сяргей Ёрш

Не кажы ВУП

Рост цэнаў на газ і эканамічная сытуацыя

Нэрвовыя паводзіны беларускіх улад падчас перамоваў з «Газпрамам», намер ураду ўзяць крэдыт на пакрыццё розніцы ў кошыце газу ўказваюць на тое, што павышэнне цэнаў Расеяй можа паставіць пад сумнеў абвешчанае паскарэнне эканомікі і ўсю так званую беларускую эканамічную мадэль. З другога боку, ужо з 1 студзеня гэтага году для канцавых спажыўцоў былі павышаны адпускныя цэны на газ з \$54 да \$67 за тыс. м³. І гэта не зашкодзіла ім перавыканаць плянавыя паказчыкі за студзень 2004 г. Як рапартуе дзяржаўная статыстыка, выпуск прамысловай прадукцыі павялічыўся за студзень на 11,3% проці мінулага году, інфляцыя скарацілася да 1,9%, на 28,4% выраслі інвестыцыі ў асноўны капітал (летась у студзені было падзенне на 0,4%), нарэшце — праверце кішэні — рэальныя грашовыя прыбыткі насельніцтва ўзніклі на 13%. Што ж у рэальнасці значыць для функцыянавання беларускай эканамічнай мадэлі змяненне ўмоваў гаспадарання ў выглядзе павышэння цэны на газ?

\$200 млн — гэта многа або мала?

Перш чым ацэньваць магчымы наступствы павышэння цэн на газ, неабходна ўдакладніць, пра які дадатковы цяжар на эканоміку вядзецца гаворка.

Хоць дзяржаўныя СМІ, як і ў ранейшыя гады, імкнучы стварыць уражанне, што танны газ — гэта не прэфэрэнцыя з боку Расеі, а проста плата за такія ж прэфэрэнцыі з боку нашай краіны, рознікі паказваюць адваротнае. Цяпер, калі агучаны цэнавыя парамэтры газу і транзыту на бліжэйшую перспектыву, можна сьцьвярджаць, што «прэфэрэнцыя згубленых магчымасцяў» вымяраецца для Беларусі сумай \$200 млн.

З аднаго боку, розніца паміж новай цаной на газ (\$50) і сярэднеўзважанай цаной 2003 г. (\$36) пры жадаемым спажыванні 20 млрд м³ патрабуе дадаткова знайсці \$280 млн. З другога боку, пры павышэнні транзитнага тарыфу з \$0,54 да абвешчанага «Газпрамам» \$1,02 за 1 тыс. м³ газу на 100 км дадатковы даход (беларускі газправод мае ўдоўжкі 560 км) складзе \$80 млн. Такім чынам, розніца пры новых цэнавых прапарцыях, без уліку магчымага перагляду іншых саюзных дамоўленасцяў, выходзіць на тыя самыя \$200 млн, якія Мінфіну было даручана ўзяць у Расеі ў выглядзе крэдыту.

Што тычыцца астатніх прэфэрэнцый, якія нібыта Беларусь аказвае Расеі, то перавесці іх на рынковыя ўмовы даволі складана, бо гэта можа выклікаць з боку Расеі меры ў адказ.

Напрыклад, каб тутак «ня поўзалі» расейскія перавозчыкі, можна падняць для іх цэны на чыгуначны і аўтамабільны транзит, але і Расея можа зрабіць «выключэнне» ды падняць цэны за транзит беларускіх тавараў праз сваю тэрыторыю.

Можна таксама выставіць рахунак Расеі за ахову дзяржаўнай і ўладкаванне мытнай мяжы, выдаўшы іх за саюзныя, але тады і Расея можа выставіць Беларусь рахунак за

ўладкаванне, напрыклад, Далёкага ўсходу.

Што тычыцца абслугоўвання комплексу супрацьпаветранай абароны, якое ацэньваецца беларусамі ў \$40 млн, то прывязваць гэта да газавай праблемы нельга.

Беларусі лепей ня ўвязвацца ў гандлёвую вайну з Расеяй, бо яе вынікі для нерэфармаванай беларускай эканомікі могуць быць куды больш трагічнымі, чым асобныя выпадкі з газам. Любая з магчымых мераў у адказ з боку Расеі, як, напрыклад, патрабаванне 100%-х розніц за газ у грашовай форме,

- Доля энэрганосьбітаў у сабекошыце беларускай прадукцыі вырасце з 12% да крыху больш чым 13%. Для параўнання: у Эўропе гэты паказчык складае 2%.

непрыманьне адтэрміновак запазычанасці, якая дакладна будзе расці, а ў крайнім выпадку — далейшае павышэнне цэны на газ да ўзроўню краінаў Балтыі (\$80), можа паскорыць сыстэмны крызіс беларускай эканамічнай мадэлі.

Адключэнне газу канчаткова зацьвердзіла змяненне геапалітычнай і геаэканамічнай абстаноўкі для Беларусі ў дачыненнях з Расеяй. Цяпер атрымаць якую-небудзь аднабаковую прэфэрэнцыю ў межах міждзяржаўных адносінаў будзе практычна немагчыма. Возьмем, напрыклад, неўрэгуляванасць ускосных падаткаў паміж дзвюма краінамі, ад якой Беларусь, паводле некаторых розніцкаў, нясе страты, параўнальныя з сумай, якую прыйдзецца дадаткова патраціць на спажыванне газу па рынковых цэнах. Нягледзячы на ўсе намаганні беларускага ўраду, зрухаў у гэтым пытанні не назіраецца.

Статыстыка не зрагуе

Можна пагадзіцца з гіпотэзай, згодна з якой Беларусь пасля «паўстання масаў» у 1994-м праходзіць у эканамічным развіцці ўсе этапы, якія прайшоў у свой час Савецкі Саюз, толькі шпарчэй (пэрыяд НЭПу, пэрыяд экстенсіўнага развіцця, пэрыяд паскарэння, перабудова).

З укладнай устаноўкай аб неабходнасці дасягнення росту ВУП у памеры 10%, на мой погляд, быў палітычна пачатак новага этапу развіцця беларускай эканамічнай мадэлі — этапу паскарэння.

Характэрна, што ўсяго толькі за некалькі тыдняў да пастаноўкі задачы паскарэння, паводле падазенага гадавога прагнозу, тэмпы росту ВУП на 6—6,5% на 2004 г. лічыліся вельмі напружанымі. Прайшла пара тыдняў, і плянавая лічба росту ВУП на 10% стала здавацца ўраду рэалістычнай! І як па чарадзействе на працягу першых тыдняў студзеня прадпрыемствы павялічылі выпуск прадукцыі на неабходную велічыню!

Цэнтралізаваная мадэль эканомікі, адноўленая ў Беларусі, дасягнула такой ступені адладкі, што пастаў зараз перад ёй задачу забяспечыць рост ВУП хоць на 20%, яна яго выканае. Тое самае тычыцца і практычна ўсіх астатніх 16 паказчыкаў, абавязковых да выканання.

Незалежныя эканамісты шматкроць адзначалі недатрыманыя статыстычнымі органамі міжнароднай мэтадалёгіі рознікі многіх эканамічных паказчыкаў. Напрыклад, індэкс спажывецкіх цэнаў, якім вымяраюць тэмпы інфляцыі, рознічаецца ў Беларусі паводле ўсечанага пераліку тавараў і паслуг (350 замест неабходных 450). У рэальныя грашовыя даходы насельніцтва ўключаецца продаж насельніцтвам замежнай валюты, калі ён перавышае яе пакупку. Паказчык ВУП рознічаецца на аснове справядлівых форм, якія падаюцца самімі прадпрыемствамі, што самі распрацоўваюць метадыкі розніцы цэнаў на новыя віды прадукцыі, улікі інфляцыі і г.д. Пры такіх падыходах неабходны паказчыкі проста ня могуць не атрымацца.

Савецкай аналігіяй пэрыяду, які мы цяпер перажываем, могуць быць 1970-я гады. Менавіта тады савецкае кіраўніцтва прызнала, што інвестыцыі ў асноўны капітал не даюць аддачы, а тэхналагічнае адставанне ад развітых краін пачынае пагражаць нацыянальнай бяспецы. Было абвешчана пра пераход на інтэнсіўныя крыніцы эканамічнага росту. У Беларусі пасля ўсведамлення немагчымасці ўстойлівага доўгатэрміновага росту ВУП на аснове экспансіўнасці грашова-кредытнай палітыкі (было ўстаноўлена, што тут таксама працуе манэтарная тэорыя і неспрэчна ў Беларусі 1% росту грашовай масы прыводзіць прыкладна да 1% інфляцыі) было абвешчана пра пераход на інавацыйны шлях развіцця.

Аднак у выніку агульнай неўспрымальнасці плянава-дырэктывнай эканомікі да тэхналагічнага прагрэсу і там, і тут усё зьявілася да пагоні за «валам». Крытэрам ацэнкі гаспадарчай дзейнасці прадпрыемстваў зьяўляецца выкананне дэведзеных плянавых паказчыкаў. Такім чынам, адміністрацыйны рэсурс зьяўляецца сёння галоўным інструментам у пераадоленні застою. У такіх умовах павышэнне цэн на газ практычна не адаб'ецца на дынаміцы эканамічных паказчыкаў, прынамсі сёлета.

Адчувальна, але не фатальна

Указаная сума для маштабаў эканамічнай сыстэмы Беларусі адчувальна, але не небяспечна. Яна складае блізу 1% ад ВУП, каля 2,5% ад экспертнай валютнай вырочкі прадпрыемстваў і 3% ад расходнай часткі бюджэту. Гэтая сума перакладзецца на прадпрыемствы, якія размяркуюць яе ў выдатках на вытворчасць.

Удзельная вага энэрганосьбітаў у сабекошыце прадукцыі вырасце з цяперашніх 12% да крыху больш чым 13%. (Для параўнання: у эўрапейскіх вытворцаў гэты паказчык складае 2—2,5%.) Пры іншых роўных умовах гэта будзе азначаць ска-

рачэнне рэальнай рэнтабельнасці прадукцыі на 2—3%, а таксама рост цэнаў на 7—8%.

Як паказваюць падзеі, урад пры пераходзе на рынковыя розніцы за газ не зьбіраецца разбураць існуючую схему пагаднення пазыкі за яго ранейшыя пастаўкі. Адною з праяваў беларускай цэнтралізавана-кіроўнай эканомікі ёсць тое, што прыбытковыя прадпрыемствы, а таксама насельніцтва плацяць за газ 120%, а стратныя прадпрыемствы маюць магчымасць падтрымкі з боку рэзэрваў «Белтрансгазу», «Белпалітгазу», дзяржбюджэту. Такім чынам, ня варта чакаць хвалі банкруцтваў.

А калі зь бюджэту?

Калі б спатрэбілася знайсці гэтыя \$200 млн зь іншых крыніц, напрыклад, за кошт іншых артыкулаў дзяржбюджэту, то пры складзеным узроўні цэнтралізацыі і пераарыентацыі ВУП у Беларусі (парадку 35%) гэта не тварыла б асаблівых праблем.

Напрыклад, адмова ад адлічэнняў у бюджэт саюзу Беларусі і Расеі ўжо дала б каля \$25 млн, адмова ад падтрымкі дзяржаўных СМІ дадала б яшчэ \$30 млн, а самую вялікую эканомію магла б даць адмова ад падтрымкі неэфэктывнай калгасна-саўгаснай сыстэмы. Зьніжэнне аб'ёму дапамогі ўсяго на 20% вышвала б больш за \$100 млн.

- Прыбытковыя прадпрыемствы і насельніцтва плацяць за газ 120%, а стратныя прадпрыемствы маюць падтрымку дзяржбюджэту.

Падтрымка сельскай гаспадаркі — гэта, бадай, самы яскравы прыклад таго, як ідэалізіраванасць эканомікі можа спараджаць эканамічны абсурд. Калі б урад адмовіўся ад падтрымкі АПК і забяспечыў пастаўкі харчавання 3-за мяжы, то выдача сродкаў, што выдаткоўваюцца на датацыі вёсцы, наўпрост работнікам сельскай гаспадаркі ў выглядзе дапамогі па беспрацоўі складала б каля \$90 на кожнага ў месяц, замест \$60, якія яны атрымалі ў выглядзе налічэнняў намінальнага заробку ў 2002 г.

Таму нават пераарыентацыя адных артыкулаў бюджэту на карысць іншых, напрыклад, з угнаенняў для сельскай гаспадаркі на газ для прамысловасці, магчыма, нічога не змяніла б у самой беларускай эканамічнай мадэлі.

Акрамя таго, магчымыя іншыя крыніцы. У Беларусі адносна нізкая замежная запазычанасць адносна ВУП — каля 10%. Паводле эўрапейскіх стандартаў, нармальнай лічбыца сытуацыя, калі яна не перавышае 60%. Таму нейкі час з запашаным запазычанасцю за газ — а гэта несумненна будзе адбыцца — можна змагацца прыцягненнем крэдытаў. Нарэшце, існуе важкая крыніца на крайні выпадак

— прыбыткі ад продажу дзяржуласнасці.

І тым ня менш, змены непазбежныя.

Палісімэйкерам і дырэктарату стане яшчэ складаней выконваць дэведзеныя плянавыя забавязанні. Трохі падскокаць цэны, крыху знізіцца рэнтабельнасць, пачне расці замежная запазычанасць, вырасце колькасць стратных прадпрыемстваў, павысіцца інфляцыя, упадзе экспарт у Расею, дэвальвацыя канчаткова адмовіцца ад плянаў увядзення расейскага рубля...

Калі зыходзіць з доўгатэрміновых нацыянальных інтарэсаў, а не з пастаўкі цяперашняй эканамічнай мадэлі, то павышэнне цэн на газ для Беларусі — гэта пазытыўная зьява.

Разнастайныя прэфэрэнцыі Расеі былі своеасаблівым падмуркам рэліктавай на прасторах нашага рэгіёну эканамічнай мадэлі. Выбі яго, і ўстойліва на першы погляд канструкцыя разваліцца, як картаны дамок. Сёння гэта ўжо пачынае адбывацца. Адзінае, што працява сыстэмнага крызісу ў Беларусі ня варта шукаць у паказчыках сучаснай статыстыкі альбо чакаць у выглядзе лякальных крызісаў на асобных рынках. Усведамленне гэтага крызісу грамадзкасцю адбудзецца інакш, калі на фоне колькасных песпяхаў будзе відавочным рэзкае пагаршэнне эканамічнай сытуацыі ў краіне. (Як у савецкія часы, калі плянавікі і партыя давалі справяднае аб дасягненнях савецкай эканомікі, а тым часам на паліцах у крамах знікалі апошнія тавары).

Чым захаванне цяперашняй эканамічнай мадэлі, для добрай эканамічнай і палітычнай перспектывы Беларусі было б лепей, калі б Расея дацінула Беларусь, набыла ўсё тое, што пералічваў прэзідэнт: газправоды, энэргасыстэму, нафтаправоды. Разуменне, што гэтая мая думка многім падасца спрэчнай. Аднак у палітычнай перспектыве гэта абараніла б Беларусь ад магчымага пасураўлення рэжыму пры канцы ягонага існавання. А ў эканамічнай перспектыве гэта б спрыяла прарынкавай арыентацыі будучага ўраду, якому прыйшлося б глядзець у кірунку рэформаў і пошуку новай міжнароднай спецыялізацыі на падмурку высокатэхналагічных вытворчасцяў у новай Эўропе.

Нягледзячы на дасягненні прапаганды і статыстыкаў у справе «дынамічнага» развіцця беларускай эканомікі, падзеі і лічбы сьведчаць аб тым, што сапраўды яе стан жудасны. Нерэфармаваная і неэфэктывная, адсталая ад суседніх краінаў, яна можа існаваць толькі ў штучна створаных цяпличных умовах. Пераход на рынковыя ўмовы нясе пагібель для нярынкавай гаспадаркі. Вось галоўная прычына газавай гістэрыкі і найбольшая высока з усіх газавых падзей.

Уладзь Калупаеў,
аналітычная група
«Альтэрнатыва-XXI»

Мільён за Эўропу

Эўрапейская кааліцыя «Свабодная Беларусь» хоча сабраць мільён подпісаў грамадзянаў за ўступленне ў Эўразвяз. У яе разьліках гэта будзе аргументам для пераарыентацыі краіны на Запад.

Беларуская апазыцыя ў апошнія гады асыярожна ставіцца да ініцыятываў са зборам подпісаў. Задача гэта няпростая, існуе вялікая імавернасць правалу. Апошні прыклад — збор подпісаў за змены ў выбарчым заканадаўстве, які летась ініцыявала дэпутатская група «Рэспубліка». Невядома, калі ён скончыцца і ці скончыцца наагул.

Рэкорд у найноўшай гісторыі Беларусі належыць БНФ, які ў 1992 г. сабраў подпісаў 442 тысячы, патрабуючы датэрміновых выбараў Вярхоўнага Савету. Аднак парламэнт сабатаваў ініцыятыву фронтаўцаў і акцыя не была даведзеная да лягічнага канца. «Свабодная Беларусь» спадзяецца сабраць мільён. Праўда, на працягу году.

Ініцыятары лічаць, што людзям будзе няцяжка тлумачыць, за што ім прапануецца падпісацца. Эўразвяз і эўра — рэчы больш рэальныя і зразумелыя, чым «прэзыдэнцкія выбары пад міжнародным пратэктаратам», за правядзеньне якіх зьбіралі подпісы сябры КХП-БНФ.

У прэсавай канфэрэнцыі Эўракааліцыі, якая адбылася ў офісе БСДП

(НГ) на вул.Мяснікова, ля самага Дому ўраду, акрамя Статкевіча бралі ўдзел лідэр «Хартыі'97» Андрэй Саньнікаў, актывіст прадпрымальніцкага руху Леанід Малахаў і Валянціна Матусевіч з Жаночай партыі «Надзея».

Паводле М.Статкевіча, кампанія будзе адбывацца ў некалькі этапаў. Актывітная інфармацыйная атака адбудзецца ўвесну. Яе мэтады самыя звычайныя: канфэрэнцыя «Эўрапейскі шлях Беларусі», конкурсы для студэнтаў і школьнікаў, выпуск улёткі з кантактамі Эўракааліцыі ў большасці райцэнтраў. Кульмінацый станецца святкаваньне 1 траўня. А далей, як сказаў Саньнікаў, «зьбіраем подпісы і зьвяртаемся да кіроўных органаў Эўразвязу».

М.Статкевіч паведаміў прысутным, што рэйтынг Эўракааліцыі ўжо вышэйшы за 16%, ды папрасіў не называць сацыялягічную структуру, якой замаўлялася гэтае дасьледаваньне. Кардынатары «Свабоднай Беларусі» лічаць, што яны, у адрозьненне ад «Пяцёркі», знаходзяцца ў выйгрышнай сытуацыі. Калі Народная кааліцыя пацярпіць паразу на выбарах у палату прадстаўнікоў, ёй ня будзе чаго сказаць сваім прыхільнікам і спонсарам. А Эўракааліцыя ў любым выпадку будзе мець на руках мільён подпісаў — сьведчаньне рэальнай працы зь людзьмі.

Мікола Статкевіч мяркуе, што ў Беларусі выбар невялікі: альбо шлях у Эўропу, альбо непазьбежны аншлюс з

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Расеяй. На яго погляд, сёньня расейскае кіраўніцтва імкнецца ўсталяваць над Беларусіяй ня толькі эканамічны, але й палітычны кантроль.

Тое самае апошнім часам заяўляюць і прадстаўнікі ўраду. У такой сытуацыі лягічна было б чакаць, што ініцыятыва Эўракааліцыі знойдзе падтрымку бе-

ларускіх уладаў. Ужо ў найбліжэйшы час кардынатары кампаніі зьвернуцца да кіраўніцтва Беларускага тэлебачаньня з просьбай даць ім магчымасьць растлумачыць грамадзянам «сэнс эўрапейскага шляху для Беларусі». А ну ж дадуць?

Сяргей Ёрш

Валянціна Матусевіч (Жаночая партыя «Надзея») і Мікола Статкевіч («Народная грамада») — надзейныя хаўрусьнікі

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

ХРОНІКА АПАЗЫЦЫІ

19 лютага Аксану Новікаву затрымалі каля будынку Адміністрацыі прэзыдэнта. Яна раздавала чыноўнікам зварот ад грамадзянаў (больш за 100 подпісаў) супраць зносу прыватнага сэктару ў Менску й парушэньня жыллёвых правоў. На яе склалі пратакол за «распаўсюд друкаваных выданьняў, вырабленых з парушэньнем вызначанага парадку». Наваполацкага праваабаронцу **Зьмітра Салаўёва** 19 і 24 лютага выклікалі ў гарадзкую пракуратуру для тлумачэньня. Нагадае — нааўнасць у горадзе «незарэгістраванай арганізацыі» — філіі ліквідаванага праваабарончага цэнтру «Вясна». Праваабаронца адмовіўся даваць інфармацыю, якая можа быць выкарыстаная супраць яго. Вышэйшы гаспадарчы суд 19 лютага адмовіў рэдакцыі «**Белорусской деловой газеты**» ў пазове да Міністэрства інфармацыі. Журналісты дамагаліся адмены папярэджаньня, вынесенага 26 сьнежня 2003 г. У «БДГ» цяпер 3 папярэджаньні, 2 зь якіх суд пакінуў у сіле, а 3-е рэдакцыя мае абскарджваць. Гэты ж суд адмовіў у рэгістрацыі прыватнаму выдавецкаму прадпрыемству «**Рэгіён-прэс**», якое мелася выдаваць прыпыненую «Новую газету Сморгоні». Камісія ў справах непаўналетніх Ленінскага раёну Менску вынесла актывісты незарэгістраванай арганізацыі «**Зубр**» **Юліі Бандарэнцы** папярэджаньне за ўдзел у акцыі «Час адказаць». Тады, 23 студзеня, падчас затрыманьня дзяўчына была зьбітая падпалкоўнікам міліцыі. Зьміцэр Бандарэнка, бацька дзяўчыны, адзначыў, што камісія разглядала пратакол, складзены на аснове рапартаў міліцыянтаў, якія не затрымлівалі Юлі. Сябры **Незалежнага таварыства прававых дасьледаваньняў** 20 лютага падалі ў Вярхоўны суд касацыйную скаргу супраць ліквідацыі арганізацыі. У той самы дзень, праз адсутнасць перакладчыка на беларускую мову, быў адкладзены суд над юрыстам зачыненага праваабарончага цэнтру «Вясна» **Уладзімерам Лабковічам**. Судзіць яго за несанкцыяваную акцыю пратэсту. Кіраўніцтва справаў прэзыдэнта адмовіла **Беларускаму кангрэсу дэмакратычных прафсаюзаў** у працягу дамовы на арэнду памяшканьня. 22 лютага падчас акцыі, прысьвечанай зьніклым палітыкам, былі затрыманы актывісты «Зубра»: у аддзеле міліцыі ў **Цімоха Дранчука**, **Паўла Юхневіча** і **А. Мізевіча** ўзялі тлумачэньні, пасля чаго вывезьлі ў аддалены раён гораду і выкінулі з машыны. 20 лютага на менскім рынку «Уручча-3» «для высвятленьня асобы» быў затрыманы старшыня РГА «Тэрспэктыва» **Анатоль Шумчанка**, які прыйшоў па пакупкі. Міліцыянт, які не прадставіўся, хацеў правярць, ці не знаходзіцца Шумчанка ў вышуку. Сп.Анатоль будзе скардзіцца ў пракуратуру. 23 лютага за пікет ля амэрыканскага пасольства ў Менску з просьбай зьвярнуць увагу на антысэмітызм у Беларусі былі затрыманы «маладэфронтаўцы» **Зьміцэр Дашкевіч**, **Марыя С.**, **Марыя Лось**, **Алесь Васілеўскі**, **Барыс** і **Кастусь Гарэцкія**, **Вадзім Бяляня**, **Аляксей Завідаў**. Сяброў Віцебскай філіі КХП-БНФ **Уладзімера Плешчанку** і **Аляксандра Салаўяна** затрымалі 24 лютага за несанкцыяванае пікетаваньне каля Віцебскага райвыканкаму.

АШ

На фота: сотня студэнтаў і школьнікаў узялі ўдзел у акцыі «Зубра» памяці зьніклых палітыкаў. Сямёра затрыманых трапілі ў пастарункі, але адразу ж былі адпушчаныя.

Скаргі – поштай

Вас, хутчэй за ўсё, ня раз абурала, калі на этыкетцы Ваш каштоўны час, мы напісалі лісты-«балванкі». Першы адрасаваны кампаніі-вытворцы харчовых прадуктаў, на якіх адсутнічаюць надпісы па-беларуску. Другі ліст адрасаваны арганізацыі, якая ўнікае надпісаў па-беларуску ў афармленьні інфармацыйных стэндаў. Скарыстаўшыся з гэтых лістоў-«балванак», Вы з дапамогай звычайнай пошты зможаце хутка даслаць скаргу ў адпаведную арганізацыю.

Ліст 1.

«Камэрцыйнаму дырэктару кампаніі ..... (назва кампаніі-вытворцы) Шаноўны спадар/спадарыня! Перш за ўсё, ад імя пакупнікоў я хацеў бы выказаць падзяку Вашай кампаніі за высокую якасьць прадукцыі. Асабіста мне падабаецца ... (назва ўпадабанага прадукту) — высакая якасны прадукт з арыгінальным смакам.

Я заўважыў са зьдзіўленьнем, што прадукцыя Вашай кампаніі суправаджаецца надпісамі толькі на расейскай мове ды няма надпісаў на беларускай. Спадзяюся, што гэта ўсяго толькі невялікі недагляд.

Дазвольце растлумачыць правільнасьць выбару зьмяшчэньня надпісаў на этыкетках па-беларуску.

Па-першае, беларуская мова — гэта дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусі. Існуе закон, які абавязвае кампанію зьмяшчаць суправаджальныя надпісы на этыкетках на дзвюх дзяржаўных мовах (беларускай і расейскай). Невыкананьне гэтага закону цягне за сабой адміністрацыйныя спаганьні.

Па-другое, беларускамоўнае насельніцтва складае вялікі працэнт ад

агульнага ліку пакупнікоў. Адсутнасць надпісаў па-беларуску падштурхоўвае яго аддаць перавагу прадукцыі іншай кампаніі, на этыкетках якой ёсьць такія надпісы.

Я заклікаю дадаць надпісы па-беларуску на прадукцыю Вашай кампаніі. Дзякуй за ўвагу да гэтага ліста.

З павагай, ... (Імя)»

Ліст 2

«Дырэктару басэйну «Блакiтны» (ці назва іншай «упадабанай» установы) Шаноўны спадар/спадарыня,

Перш за ўсё, ад імя наведнікаў я хацеў бы выказаць падзяку калектыву ... за высокую якасьць абслугоўваньня на працягу многіх гадоў. Асабліва гэта адчуваецца цяпер, пасля капітальнага рамонту, калі басэйн стаў як ніколі прыватным і зручным для здаровага баўленьня часу.

Я заўважыў са зьдзіўленьнем, што новае афармленьне басэйну выкана на толькі на расейскай мове, ды зусім няма надпісаў на беларускай. Гэта тычыцца шыльды на ўваходзе, інфармацыйных стэндаў, надпісаў і абанэ-мэнтаў. Спадзяюся, што гэта ўсяго толькі невялікі недагляд.

Дазвольце давесці тут некалькі аргументаў на карысьць зьмяшчэньня надпісаў па-беларуску.

Па-першае, беларуская мова — дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусі. Існуе закон, які абавязвае арганізацыі й прадпрыемствы зьмяшчаць інфармацыйныя надпісы на дзвюх дзяржаўных мовах (беларускай і расейскай). Невыкананьне гэтага закону цягне за сабой адміністрацыйныя спаганьні.

Па-другое, беларускамоўнае насельніцтва складае вялікі працэнт ад агульнага ліку наведнікаў. Адсутнасць надпісаў па-беларуску падштурхоўвае яго аддаць перавагу іншаму басэйну, у афармленьні якога прысутнічаюць такія надпісы.

Я заклікаю Вас дадаць надпісы па-беларуску ў афармленьне басэйну. Дзякуй за ўвагу да гэтайга ліста.

З павагай, ... (Імя)»

Поспехаў Вам! Кропля точыць камень!

«Іслач» балотам цячэ

Спрэчка вакол пісьменьніцкага Дому творчасці

Сход сяброў Літфонду, запланаваны на 20 лютага, не адбыўся: не было кворуму. Зь неабходных 259 удзельнікаў (палова ад 517 сяброў арганізацыі) сабралася толькі 117. Несталічныя пісьменьнікі прыехаць не змаглі. Літфонд не аплачваў прасэду, дый паведамленьні даслалі позна. Да апошняга моманту праўленьне арганізацыі сумнявалася ў мэтазгоднасьці сходу, на якім «пісьменьніцкі прафсаюз» мусіў вырашыць лёс ЭСПэшнага дому адпачынку «Іслач», што пад Ракавам.

Колісь прэстыжны, з паловы 90-х ён заняў дбань. Другую зіму няма ацяпленьня, паркетную падлогу ўспучыла, страх працякае. Беллітфонд абцяжараны запазычанасьцю за «Іслач» у памеры амаль 120 млн руб. (камунальныя паслугі, заробкі пэрсаналу, аплата

паліва). Ремонт не рабіўся з часу пабудовы — з 1987 г. Да ўсяго будынак вельмі энэргазатратны: кацельня стаіць далёка, патрабуецца шмат вугалю ці мазуты.

Паўтара году таму пісьменьнікі абралі старшынём праўленьня Літфонду генэрала Мікалая Чаргінца. Генэрал-дэпутат здолеў дамоўціцца з падатковай аб спісаньні штрафу, які «вісеў» на арганізацыі, аднак канчатковага рашэньня накіонт «Іслачы» няма дагэтуль.

Паколькі сход сяброў Літфонду выйшаў нелегітымны, пісьменьнікі вырашылі надаць яму рэкамэндацыйны характар. Абмяркоўваліся тры варыянты вырашэньня праблемы:

— прадаць «Іслач» і расплаціцца з пазыкамі;

— прывабіць інвэстараў і з дапамогай іх ды

Міжнароднага літфонду адрамантаваць будынак;

— перадаць дом адпачынку Кіраўніцтву справаў прэзыдэнта на ўзаемавыгаднай аснове, каб атрымаць наўзамен ці Дом літаратара, ці льготныя пуцёўкі ў «Іслач», ці маёмасьць.

Першы варыянт адкінулі. Пісьменьнікі вырашылі да 1 траўня пашукаць інвэстараў, дзе чого даручылі праўленьню Літфонду прывесці баянсаваю і рынкавую ацэнку маёмасьці. Калі ж інвэстараў ня знойдзецца, пачнуцца перамовы з Кіраўніцтвам справаў. Пісьменьнікі гатовыя саступіць 26,5 га лесу, будынак дому адпачынку, але пакінуць сабе гектар зямлі, адзін катэдж з трох і права на льготныя пуцёўкі. Няясна, якім нарматыўным

актам такое права можа быць надзейна замацаванае, каб яго не скасавалі, напрыклад, праз год пасля перадачы маёмасьці. Трэці варыянт таксама прызнае законнасьць канфіскацыі Дому літаратара, якую раней пісьменьнікі ставілі пад сумнеў.

Паводле закону, прымаць канчатковае рашэньне па «Іслачы» мае агульнае сход Літфонду. Калі легітымны сход сабраць ня ўдацца, праўленьне арганізацыі дэ-факта мусіць узяць адказнасьць на сябе. «Калі мы ня вырашым гэтай праблемы, у нас проста будзе адсуджваць паціху гэтую маёмасьць», — палухае дырэктар Беллітфонду Вячаслаў Корбут. Між тым менавіта праўленьне ня здолела забясьпечыць кворум зь першай спробы.

АрКАДзь ШАНСкі

АНАТОЛЬ КИШЧЫК

Маршруткі атакуюць

Магу адно здагадацца, якія эмоцыі захлыналі гамельчукоў, калі на вуліцах гораду зьявіўся першы аўтамабіль. Калі паверыць газэце «Полеская жизнь» за 1911 г., значным дасягненьнем тагачаснага грамадзкага транспарту сталася выкарыстаньне трох аўто, што курсавалі між Гомелем і Беліцай. Многа ці мала? Пытаньне было рытарычным ужо ў тую хвіліну.

Дый цяпер пікавай часінай усе аўтобусы/тралейбусы піхма напханьня. Аплачваць праезд у такі час большыні здаецца залішняй сумленнасьцю: «Мы душымся тут, дык яшчэ і плаціць за гэта трэба?» Між тым дырэктар транспартных ведамстваў пры кожнай нагодзе паўтарае пра страты з прычыны нядабрасумленнасьці пасажырства. Прыточваюць канкрэтныя лічбы-адсоткі, але не гавораць наўпрост, колькі б можна было за неатрыманых грошыкі набыць новых машын.

Летась аўтобуснікі і тралейбуснікі спрабавалі ваяваць. Скасавалі штомесячны супольны праязны квіток. Купляць два розныя было накладна. Таму браўся адзін, на тралейбус. А ў аўтобусе — змушанае *зайчыкаваньне*, асабліва калі кандуктар закешчаўся і не спрыкмеціў, «хто там в міня вашол». Халодная вайна неўзабаве аціхла — вярнуўся зручны дубальтовы квіток. Толькі ж новых машынаў на маршрутах не пабольшала. То і даводзіцца чуць: «Маючы праязны «Аўтобус-тралейбус», сядзя ў маршрутку, каб безь цісканіны скоранька даехаць да працы».

Маршруткі атакуюць. Дарма што праезд у іх каштуе ў два з паловаю разы даражэй за квіток у аўтобус ці тралейбус. А каб яшчэ больш прывабліваць кліентаў, на многіх маршрутах дзейнічае правіла: у межах пэўнага раёну (напр. Валатава, Навабеліца) аплата таньнейшая на 50%. Кіроўцы маршрутак — рызыканы-ліхачы. «15 хвілін страху, і Вы дома!» — рэкламаваў адзін такі свае паслугі. Пры найменшай мажлівасьці яны імкнуцца праехаць на чырвонае сьвято. Пасажыр мае небаўсёпек пацяраць праз прашмыглівага вадзілу, які лічыць грошы ў часе руху, не трымаючыся за стэрно. Шафэры аўтобусаў маршрутчыкаў ненавідзяць і «помсьцяць»: загароджваюць дарогу, прыціскаюць да ўзбочыны etc. Проста нейкі транспартны дарвінізм. А яшчэ ж свайго гучнага слова не пасьпеў сказаць вялясыпэд.

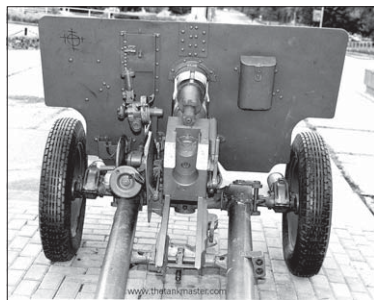
Сяргей Балахонаў, Гомель

У лініі два канцы

Баранавіцкае вытворчае баваўнянае аб'яднаньне (ВБА) ўсталявала сёлета новую нямецкую лінію для вырабу высакаякаснай пражы з баваўны. Новая прадукцыя ўжо атрымала высокую адзнаку на выставе тэкстылю ў Франкфурце. 2,5 млн эўра на закупку лініі дала дзяржава, а акупіцца абсталяваньне павінна за пяць гадоў. Калі будзе працаваць на поўную магутнасьць, перапрацоўваючы 800 т баваўны за месяц. Аднак летась фабрыка перапрацавала за год толькі 8 тыс. тон — гэта 60% магчымасьці прадпрыемства. Дый 80% перапрацаванае прадукцыі складала давальніцкая — калі замоўца прывозіць сыравіну на перапрацоўку, а пасля забірае.

Пража зараз будзе каштаваць таньней за расейскую, таму 300 т штомесяц згодна набываць Баранавіцкая тэкстыльная фабрыка, зацікавіліся і замежнікі. Аднак кіраўніцтва ВБА ламае галаву, за якія грошы купіць баваўны: адзін вагон каштуе каля 70 млн рублёў. А аб'яднаньне мае вялізныя пазыкі.

Мадэрнізацыя цэху прынесла і яшчэ адну праблему. Лінія цалкам аўтаматызаваная. Пытаньне аб зьважненьні паўстае перад амаль тысячай чалавек. Гэтага кіраўніцтва найбуйнейшай баранавіцкай фабрыкі пакуль не афішуе. Сярэдні заробак на аб'яднаньні адзін з найменшых у горадзе — 180 тыс. руб.

Гармата ў горадзе

У Баранавічах усталяюць палювую гармату ЗІС-3 узору 1942 г. Помнік будзе прысьвечаны артылерыстам, якія бралі ўдзел у вызваленьні гораду ад фашыстаў 60 год таму. Гармату плянуецца выставіць у раёне Трацяцкаў на пустынным цяперака месцы.

У Баранавічах ужо маюцца помнікі: кіроўцам — ЗІЛ, летунам — зьнішчальнік МіГ, а таксама паравоз. Пасля гарматы ў горадзе будзе не ставаць толькі танка.

Руслан Равяка, Баранавічы

ТБМ забясьпечыла аншляг Нечаканы аншляг — 200 гляда-

чоў на 170 месцаў — перажыў магільскіх лячэных тэатар у нядзелю. Гледачы сабраліся на беларускамоўную казку «Пра дзедку Міхедку, бабку Агупку і Катка — залатога лабка» дзякуючы намаганьням энтузіястаў гарадзкой суполкі Таварыства беларускай мовы.

Зьнікненьне з рэпэртуару тэатру спэктакляў на беларускай мове адміністрацыя тлумачыла тым, што на такія спэктаклі цяжка сабраць глядачоў. Сябры ТБМ прапанавалі дапамогу ў распаўсюдзе білетаў. Адміністрацыя пагадзілася заплываць паказ спэктаклю на беларускай мове, пастаўленага колькі гадоў таму былым кіраўніком тэатру Алегам Жугдам, з умовай, што ўсе месцы ў залі будуць заняты. Энтузіясты спрацавалі добра — толькі прафкам МДУ імя А.Куляшова зарэзерваваў 40 месцаў для дзяцей выкладчыкаў і супрацоўнікаў.

Натхнёны поспехам, калектыў тэатру вырашыў паўтарыць спэктакль празь месяц, 21 сакавіка. Дарэчы, у творчым набытку калектыву ёсьць яшчэ два спэктаклі на беларускай мове.

«Могилевские ведомости»

Засталіся зь Леніным

Два гады вядзецца рэканструкцыя будынку аршанскага чыгуначнага вакзалу. Велічны помнік архітэктуры пачатку ХХ ст. стане яшчэ больш прывабным і ўтульным. Пакуль здадзена ў эксплуатацыю зала чаканьня. Абнавіўся і вэстыбюль. Шкляныя вітражы з савецкай сымбальнай, якія раней упрыгожвалі ўваходы ў будынак, заменены на сучасныя шклопакеты. Але зусім разьвітацца зь мінулым чыгуначнікі ня здолелі. Выклікае здзіўленьне разьмешчаная на сьцяне вялізная, але ня вельмі ўдалая копія карціны расейскага мастака Ўладзімера Сярова «У.І.Ленін абьявляе савецкую ўладу». Тая яе рэдакцыя, дзе Сталін ужо зарэтушаваны, але жаўнер замест яго яшчэ не намаляваны. Карціна ўзятая ў новую залацістую рамніцу.

«Нелегалы» на дарогах

Пасля леташняй перарэгістрацыі ў Воршы працуе 225 маршрутак. Але, паводле падлікаў транс-

партнай інспэкцыі, на аршанскія дарогі штодня выяжджаюць 30—35 машынаў, уладальнікі якіх ня маюць ліцэнзіі. Ёсьць і такія, хто, маючы ўсе дакумэнты і дазволы, самавольна выбірае больш ажыўленьня, а праз гэта прыбытковыя маршруты. Пасажырам няма розьніцы, хто вязе, было б гэта танна, зручна ды бясьпечна. Але законапаласлухнасьці кіроўцы такім становішчам не задаволены. Былі выпадкі, калі яны перакрывалі шлях «нелегалам» ды забіралі іх пасажыраў. Рэйды па выяўленьні парушальнікаў ладзяць супраць пасажыраў, транспартная і дзяржаўная інспэкцыя. Праўда, празь дзень аблавы «нелегалы» дазнаюцца раней і робяць сабе выходы. Лаўцам трапляюцца найбольш пражныя ды адчайныя.

Яўген Жарнасек, Ворша

Зямлі не хапае

Фэрмэры Гарадзеншчыны паставілі прасіць улады аб стварэньні дадатковага зямельнага фонду. Уладзімер слоў дырэктара Гарадзенскай абласной асацыяцыі фэрмэраў Уладзімера Вушквіча, спецыяльны зямельны фонд, што быў створаны раней, ужо зрасходаваў свой запас. Таму некаторыя фэрмэры ня могуць пашырыць свае гаспадаркі.

Сьвятлана Цішко, Горадня

Плён ідэалёгіі

«Пошукамі» беларускай нацыянальнай ідэі займаліся навучэнцы Баранавіцкага каледжу лёгкай прамысловасьці ў мінулыя пятніцу. Падчас імпрэзы, прысьвечанай гэтаму пытаньню, адчувалася, што моладзь пачала актыўна вывучаць новы прадмет — ідэалёгію. Як засьведчыла анкетаваньне, моладзь лічыць, што Лукашэнка ўнёс у фарманьне нацыянальнай ідэі болей за Каліноўскага ды Касцюшку. А 178 з 300 апытаных пэўныя, што прэзыдэнт — «сымбаль, які найлепшым чынам характарызуе беларускую нацыянальную ідэю». За бульбу прагаласавалі 281 чалавек. 47% апытаных ня лічыць сябе нацыяналістамі, а 41% наагул ня ведаюць, ці патрыёты яны.

Агата Ступакова, Баранавічы

КАЛІТКА АРЦЕМА ЛІВЫ

Ён мог стаць Джорджам Першым

аднак вырашыў застацца ў гісторыі першым дэмакратычным прэзідэнтам

22 лютага Злучаныя Штаты Амэрыкі адзначаюць сваё другое, пасля 4 ліпеня, нацыянальнае сьвята — Дзень Вашынгтона. Імя гэта даўно стала сымбалам ЗША, але чаму так здарылася, адкажуць, мабыць, ня ўсе. З курсаў гісторыі большасьць памятае, што Вашынгтон — першы прэзідэнт ЗША, што яго паплекнікам быў ліцьвін Касцюшка, але гэта яшчэ не адказ. Каб знайсці яго, трэба вярнуцца ў эпоху ўзьнікнення амэрыканскай дзяржавы.

Другі амэрыканскі прэзідэнт Адамс казаў: «Наша рэвалюцыя ператварэцца ў міт». Узорам такой міталёгіі зьяўляецца маналёг Янкі Здольніка: «Калісь амэрыканцы, змагаючыся з Англіяй за сваю незалежнасьць, напісалі на сваім сьцягу несьмяротныя словы: «Амэрыка для амэрыканцаў».

Насамрэч гэты лэзунг, вядомы як «дактрына Манро», зьявіўся нашмат пазьней. У эпоху Вашынгтона, асабліва ў часы яго маладосці, слова «амэрыканец» асацыявалася найперш з дзікуном-індзейцам. Каляністы вызначалі сябе як амэрыканскіх падданых «Яго Вялікасьці» караля Брытаніі. Сваіх ворагаў яны бачылі ў тых жа індзейцах, суседзях-французах, бунтоўных нэграх. Нават калі ўзьнікілі непаразуменьні з мэтраполіяй, ім і ў голаў не прыходзіла дамагацца разрыву зь ёй.

Біяграфія Вашынгтона даволі тыповая: багаты віргінскі плянтатар, актыўна падтрымлівае брытанскую экспансію на землі індзейцаў і французцаў, вядзе гандлёвыя справы з ангельскімі фірмамі — зь іншымі і не дазвалялася. Палітычнае яго крэда ў той час: «Незалежнасьці ня хоча ніводзін разумны чалавек па абодва бакі акіяну».

Аднак поўнай згоды ўсё ж не было. Каляністы хацелі прадстаўніцтва ў брытанскім парламэнце, пратэставалі супраць абкладаньня калёніі падаткамі бязь іх згоды,

большых магчымасьцяў для камэрцыйнай дзейнасьці.

Лёндан лічыў гэта бунтам і адказваў пагрозамі й рэпрэсіямі. Тым ня менш амэрыканскія лідэры ўсяляк падкрэсьлівалі сваю ляяльнасьць гістарычнай маці-Радзіме. І калі зьявіўся памфлет Томаса Пэйна «Здаровы сэнс», дзе ўпершыню было абвешчана, што Англія больш ня маці-Радзіма для Амэрыкі і трэба стаць на шлях барацьбы зь ёй, амэрыканцаў гэта напалохала. Толькі

- Незалежнасьць спачатку
- палохала амэрыканцаў.
- У Нью-Ёрку нават
- прынялі Дэкларацыю
- залежнасьці. Але Англія
- перастала быць маці-
- радзімай для
- амэрыканцаў. А выйсьце
- знайшлося ў дактрыне
- нэўтралітэту: «Ніякіх
- саюзаў з абавязкамі».

Вашынгтон адкрыта падтрымаў Пэйна, дарэчы ангельца, і прымусяў амэрыканскі кангрэс прыняць знакамітую Дэкларацыю Незалежнасьці.

Ляяльны падданы, тыповы плянтатар-каляніст ператварыўся ў бацьку-заснавальніка нацыі. Але Дэкларацыю Незалежнасьці яшчэ трэба было ажыццявіць. Каляністам супрацьстаяла наймацнейшая дзяржава Эўропы, а іх войска ня мела нават амуніцыі. Ангельскія салдаты называлі амэрыканцаў «бяштаньнікамі». Нядзіва, што шмат хто лічыў самым бяспечным заставацца на пазыцыі адданасьці каралю — ля-

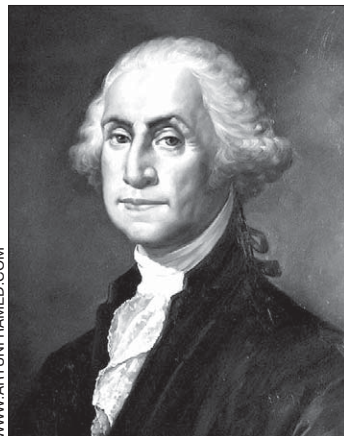
лізму. У Нью-Ёрку нават прынялі Дэкларацыю залежнасьці.

Трэ было стварыць баяздольнае войска, жорстка душыць услякую здраду, каб знайсці падтрымку супернікаў Вялікай Брытаніі ды ўрэшце перамагчы. Вашынгтон прызначаны камандуючым арміяй Кангрэсу. Хоць баёў паўстанцы больш прайгравалі, чым выйгравалі, хоць тыповай зьявай была здрада, у тым ліку вышэйшых чыноў, але, паводле Вэрсальскага замірэння 1783 г., ангельцы вымушаныя былі прызнаць амэрыканскую незалежнасьць.

Атрымаўшы перамогу, узнагародзіўшы сваіх паплекнікаў, сярод якіх быў і Касцюшка, Вашынгтон лічыць, што сваю справу зрабіў. Ён хоча вярнуцца дадому, але суайчыннікі не адпускаюць яго. Хутка Вашынгтону прыходзіць ліст ад групы афіцэраў, дзе выказваецца думка, што Амэрыка «можа існаваць толькі ў выглядзе абсалютнай манархіі». А бацькам нацыі павінен быць Джордж Першы. Рэакцыя Вашынгтона была недвухсэнсоўная: ён ня ведае, гаварылася ў адказе, што магло навесці на думку, быццам можна пагадзіцца на такую прапанову, і просіць больш яго не турбаваць. Нават сучаснікам такая адмова ад улады бачылася чымсьці выключным. Правадыры вызваленчых рухаў лёгка робяцца дыктатарамі, таму ўчынак Вашынгтона паўстае прыкладам амаль непераўздзенага высакародзтва. Магчыма, у ім ключ да адказу на пытаньне, чаму ў Паўночнай Амэрыцы, у адрозьненне ад Паўднёвай, ніколі не было ваенных пераваротаў, бяскончых «віяленсіяў».

Адчапіцца ад улады, аднак, не ўдалося. Дэвізам першай прэзідэнцкай кампаніі ў ЗША стаў: «Вашынгтона — у прэзідэнты». Іншага кандыдата папросту не знайшлося.

Прэзідэнцтва, аднак, ня стала для старога плянтатара шчасьцем.

WWW.ARTUNFRAMED.COM

Звыклы да замкнёнага ладу жыцця, ён зь цяжкасьцю пераносіў афіцыйныя ўрачыстасьці, а яго імі яшчэ папракалі: маўляў, надта нагадвае каралеўскі двор. Былыя паплекнікі Томас Джэферсан і Аляксандар Гамільтан варагавалі, і кожны апляваў да прэзідэнта. Няпроста было арыентавацца і ў замежнай палітыцы. З кім сябраваць — з былой мэтраполіяй, яшчэ нядаўна варажой, але ўсё ж роднай па культуры і крыві, або з Францыяй — яна дапамагала ў вайну, але чаго чакаць ад яе пасля Рэвалюцыі? Выйсьце Вашынгтон знаходзіць у дактрыне нэўтралітэту: «Ніякіх саюзаў з абавязкамі». Гэты прынцып стаў палітычным заповітам Вашынгтона і вызначаў замежную палітыку дзяржавы да Пёрл-Харбару.

У адрозьненне ад большасьці наступнікаў, першы прэзідэнт ня стаў дамагацца пераабраньня на другі тэрмін і апошнія гады правёў у сваім маёнтку. У тэстамэнце Вашынгтон адпускаў на волю сваіх рабаў і выказваў надзею, што з часам рабства зьнікне зусім. Падараваўшы такім чынам сваё імя будучым абаліцыяністам, ён заклаў яшчэ адзін падмурк свабоды сваёй краіны.

Усяслаў Шатэрнік

Ахоўнікі нафты

Захад быў Франкенштайнам, які з розных рэлігійных, этнічных супольнасьцяў стварыў монстра пад назвай «Ірак».

Дыктатары — заўсёды паразыты на цэле сваёй краіны. Ня толькі таму, што высмоктваюць яе чалавечыя і матэрыяльныя рэсурсы. Гэта навідавоку. Галоўная функцыя дыктатараў — падмяняць сабой краіну, яе народ, гісторыю, культуру, рэлігію. І самае прыкрае, што часам мы самі пачынаем верыць чарговай: «Краіна — гэта я». Іракскі выпадак — найбольш яркавы прыклад такога.

Яшчэ год таму пісаць пра Ірак значыла пісаць пра Садама. Вакол яго асобы будавалася большасьць прагнозаў. Ці то народ будзе змагацца да апошняга за Садама? Ці то, як толькі Садама зловяць, супраціў спыніцца? Ніводзін з тых прагнозаў ня спраўдзіўся. Чаму? Вельмі проста. Ірак — гэта не Садам. Цяпер, калі Садам, незалежна ад яго далейшага лёсу, стаў прыватнай асобай, надыйшоў час паспрабаваць заразумець Ірак безь яго.

Вытокі сучаснага Іраку — не ў Бабілёне. Згадаем, зь якім імпэтам мясцовы люд расьцягваў рэшткі старажытнага гораду пасля зрынаньня Садама. У сваіх сучасных межах Ірак быў створаны Вялікай Брытаніяй у 1920 г., пасля распаду Асманскай імперыі, зь яе былых правінцый. Таму пытаньне аб праве заходняга ўмяшальніцтва тут рытарычнае. Захад быў тым Франкенштайнам, які з розных рэлігійных, этнічных супольнасьцяў стварыў монстра пад назвай «Ірак». І той да сёньняшняга дня не дае спакою свайму стваральніку. Шыіты, суніты, курды, а яшчэ асырыйцы, туркмэны — усе яны былі сьцягнутыя, каб ахоўваць брытанскую нафту. Ніводная з названых групаў (а гэта толькі самыя значныя) не лічыла новую дзяржаву сваёй. Каралю давялося везьці з-за мяжы. На трон быў пасаджаны прадстаўнік роду Мухамэд з Хашымітаў Фэйсал, які называў сваіх падданых «зграяй клану», пазбаўленых услякага ўяўленьня пра патрыятызм».

Ні сьвятасьць дынастыі, ні дэмакратычная канстытуцыя, напісаная ў Лёндане, не маглі інтэграваць гэтую масу ў адзінае цэлае. Ужо ў 1920 г. паўсталі шыіты. Да 1926 г. супраціўляліся далучэньню да Багдаду курды, у 1933-м адбылася страшэнная разьня асырыйцаў, якія таксама марылі аб сваёй дзяржаве.

Захад рабіў стаўку на моцную асобу. Спачатку гэта быў кароль Фэйсал, потым — ірацкі «железны канцлер» Нуры Саід. Такую мянушку апошні атрымаў нездарма: трымаў у руках сыноў Фэйсала, перажыў не адну спробу перавароту, дзеля аховы брытанскіх інтарэсаў забараняў партыі, газеты, расстрэльваў камуністаў. Садаму было ў каго вучыцца. Але і Нуры Саіду прыйшоў канец. Яго зьліквідавала рэвалюцыя 1958 г.

Вайскоўцы, якія ўзялі ўладу, ня ведалі, што ім рабіць з краінай, і даволі хутка зьяліцелі.

Садам меў сваё ўяўленьне аб лёсе Іраку. Ён спрабаваў адрадыць яго гістарычную памяць, даць мінулае і надзею на будучыню, дзеля чаго рэканструяваў Бабілён. Фактычна гэта была яго велізарная прыватная калекцыя, таму, рабуючы яе, народ разьвітваўся з садамаўскай эпохай. Хусейн узяў у свае рукі нафту. Але і для Садама Ірак ня быў самамэтай, а хутчэй шляхам да ўлады ў рэгіёне.

Сёньня сытуацыя такая ж, здаецца, як 80 гадоў таму. Ізноў жыхарам Іраку вязуць дэмакратыю і кіраўнікоў з-за мяжы, зганяючы ўсіх вакол Багдаду, не пытаючы, хочучы яны таго ці не. Як і раней, на першым месцы ў Захадзе нафта, а ня людзі. І калі так пойдзе далей, магчымыя два фіналы: ці нафце зноў знойдуць ахоўніка ў выглядзе новага Садама, ці нафтавы картэль «Ірак» усё ж такі распадзецца. Што адбудзецца?

Адказу не даваўся даўга чаканьне. Яго ведаў яшчэ стары Ксэнафан, калі запісаў наступныя словы: «Не ад пачатку багі ўсё сьмяротным адкрылі, Толькі праз час мы найлепшае (у пошуках) знойдзем».

Вацлаў Шаблінскі

Сьвята трох каралёў

Да Вольскага, Міхалка ды Кулінковіча далучыцца Алег Скрыпка

«Панаехала гасьцей з іншаземных абласцей», — гэтыя словы сьпяваюць усе, ад маленькіх дзяцей да ўкраінскіх мытнікаў. Лікёры з «крамбамбульнай» дылэгіі — куантро і брамбуе, не мінаючы й самой крамбамбулі, — б'юць рэкорды продажаў, нягледзячы на сваю завоблачную цану. Сам музычны праект зьбірае пад свае сьцягі ўсё больш людю. Спачатку да Лявона Вольскага далучыліся Сяргей Міхалок і Аляксандар Кулінковіч, пасля зьявіліся оперныя пялюльі й балерыны. А хутка ў гэтую кумпанію трапіць і Алег Скрыпка з «Вопляў Відаплясава».

Шмат хто з айчынных выканаўцаў распрацоўваў тэму культуры піцьця «ад панядзелка да панядзелка». Асаблівых посьпехаў у пазьтызацы чаркі ды кудля дасягнула «Крама». У рэпэртуары гурту і «Выпі са мной да дна», і «Карчма», і «Гэй, там, налівай». У параўнаньні з гэтым разнаквэцём песьняроўская «Чарачка» ці ўлісаўскі «Добры напой» глядзеліся бледнавата.

Канкурэнтаў не было, пакуль Вольскі ня вымудрыў «альбому-канцэпту» з песьнямі, стылізаванымі пад музыку краінаў, дзе пануе той ці іншы напой. Так на мяжы стагодзьдзяў паўстала «Крамбамбуля» — энцыкляпэдыя адначасова алькагольная і музыка-стылёвая. Ледзьве яна зьявілася, як журналісты залямантавалі пра «апапсеньне» — у некаторых гэтае слова сынанімічнае «заяпаду» — рок-зоркі. Асабліва Лявону калолі ў вочы песьняю

«Я — рок-музыкант», дзе зусім яшчэ юны лідэр «Мроі» маніфэставаў: «Я не люблю са-лодкіх сьпеваў і песьню рэстаранны варыянт». На ўсе закіды пасталелы Лявон адказваў лякнічна: «Час паказаў, што рок-музыка можа сабе дазволіць заходзіць на тэрыторыю папсы, кпіць з рок-музыкі ды з самога сябе. А песьні кшталту «Рок-музыканта» былі праявамі юнацкага максымалізму».

«Добры музыкант без праблемаў зробіць папсовы шлягер, і зробіць гэта лепей за тых, хто працуе толькі ў поп-індустрыі», — падтрымліваў калегу Піт Паўлаў. Толькі вась нешта не даходзілі раней рукі ў нашых музычных талентаў да стварэньня простых твораў. Таму папса была другая, адсталая ды неканкурэнтаздольная. «Крамбамбуля» ж з «Абсэнтам» ды «Гасьцямі» зайшла ў кожны дом. Яе ўспрынялі незалежнікі — таму што на роднай мове і якасна. Яе ўспрынялі саветчыкі — бо нешта ёсьць у гэтым ад «Песьню пра галоўнае», толькі па-наску. Ня больш чым музыка для адпачынку зь лёгкімі і сьмешнымі тэкстамі, без палітыкі і глябальных праблемаў. А адпачываць хто ня любіць? «Крамбамбуля» прыйшла дарэчы.

Над капейкай ня трэсьліся

«Крамбамбуля» — гэта вялікая правакацыя, эпажанае відовішча, музыка машына, што едзе насуперак усім правілам і стэрэатыпам айчыннага шоў-бізнэсу. Найперш была парушаная традыцыя «малабюджэтнасьці»: прадусары, не шкадуючы сілаў, шукалі грошай на раскрутку праекту. Колькі дакладна ўклалі ў «Крамбамбулю» — ніхто не прызна-

еца. Але чаго варта адна прэс-канфэрэнцыя ў рэстаране «Печкі-лавачкі», дзе можна было пакаштаваць усе напоі, пра якія сьпявае Вольскі ў «Застольным альбоме». Ці кастрычніцае шоў з салісткай Опэры, балерынамі, танцавальнымі парамі. Як каза прадусарка Ганна Вольская, «грошы пайшлі вялікія». Але выдаткі акупіліся: па выніках продажаў дыскаў беларускіх выканаўцаў у музычных крамах «Містэрыя гуку», першая «Крамбамбуля» заняла трэцяе месца, «Каралі раёну» — другое. Першае, зразумела, «Дом культуры» «NRM».

Ушчэнт быў разьбіты «Крамбамбуляй» і стэрэатып наконт непадступнасьці ТВ і FM для беларускай музыкі. Задоўга да вядомай пастановы пра 50% напавуеньня радыёэтэру «Абсэнт» круціўся напавуеньня амаль на ўсіх FM-станцыях. Кліп на гэтую песьню трымаўся з год у лідэрах «Кліп-абоймы», цяпер «Госьці» знаходзяцца ў жорсткай ратацыі Першага музычнага каналу. Ахвотна ставяць «Гасьцей» і на ўкраінскай ТВ. Паводле словаў аднаго з прадусараў праекту Віталія Драздова, сёньня іх сьпявае ледзь не палова Украіны. Нават супрацоўнікі мытні сустракаюць беларускай словамі: «Панаехала гасьцей...»

Украінізацыя «Крамбамбулі» на гэтым ня спыніцца. Ужо вядома дакладна, што да «мясцовых аўтарытэтаў» — Вольскага, Міхалка ды Кулінковіча — хутка далучыцца кароль суседняга раёну Алег Скрыпка. Ён засьпявае зь Лявонам песьню «Суседзі» адмыслова для ўкраінскага выданьня «Крамбамбулі». Будзе й кліп. Дыск мае выйсьці на самым буйным украінскім лэйбле «Lavina Records», што выдаваў альбомы «Вопляў Відаплясава» ды «Акіяну Эльзы».

Будзе песьня пра жэншчын

Гурт «Крамбамбуля» абяцае запісаць яшчэ два дыскі з абсалютна новымі песьнямі. Першы станецца своеасаблівым працягам «Застольнага альбому» й будзе прысьвечаны дасьледаваньню геаграфічна-алькагольнага калярыту экзатычных краінаў Усходу. Апроч таго, ня спыніцца й прапаганда старадаўняга беларускага напою ды айчыннай музыкі ў суседніх краінах. Так што магчыма супраца з польскімі й расейскімі музыкамі.

Ідэю яшчэ адной новай праграмы — «Крамбамбулі сьвяточнай» — падкінуў Міхал Анемпадыстаў, аўтар «Народнага альбому». Кожная песьня там будзе прымеркаваная да якога-небудзь сьвята: ці то традыцыйнага і сур'эзнага, кшталту Калядаў або Купалля, ці то досыць легкадумнага — як Дзень танкіста або міліцыі. «Дваццаць трэцяга феўраля паздраўленьня прымаю я», — прадклямаваў Вольскі словы з адной такой «сьвяткавалкі». Яшчэ больш трасяначнай, відаць, будзе песьня «Дарагія жэншчыны»... Абы суседзі ўсур'эз не палічылі гэта за беларускую мову...

Крамбамбульня каралі маюць што сказаць. Дык чакайце ў госьці іх. Найбліжэйшае рандэву — у к/з «Менск» 4 сакавіка. Канцэрт захавася ўсе разынкі кастрычніцкага шоў. Будзе й колькі сюрпрызаў, як, напрыклад, прэзэнтацыя новай удзельніцы праекту з «азі-яцкім калярытам», пошук якой вядзецца праз прэсу... А той, хто не пашкадуе на квіток 35 тыс. руб., атрымае шанец павячэраць у рэстаране. У кампаніі трох каралёў.

Сяргей Будкін

Сяргей Міхалок:

Мне трасянка смачная

А калдырыцца я ня буду

«Ляпіс Трубяцкой» зьвіў сабе гнязьдзечка ў былым дзіцячым садку ля плошчы Прытыцкага — у раёне не старым, але абжытым. Справа ад ляпісаўскага садка — пункт прыёму шклатары й элітны салён прыгажосьці (у адным будынку). Зьлева, за якія пару мэтраў, — апарняк міліцыі. Дабрэнныя дзядзькі ў форме са сьмешкамі й пацешкамі назіраюць за пляшачнай мафіяй. Жыцьцё кіпіць і на вачох нараджае гарадзкі фальклёр. Мабыць, хлопцы пачуваюцца тут зусім утульна.

«НН»: Заўважна, што Вы інтэлігентны чалавек і ня любіце хамства, але наважаеце гарадзкі фальклёр, дваровую культуру. Як гэта можна спалучаць?

С.М.: Мая «інтэлігентнасьць» пакрыўленая. Сярод маіх літаратурных жарсьцяў — інтэлектуалы з паўкрымінальным, напавуалькагалічным налётам — Марцін Эміс, Уладзімер Букоўскі, Сяргей Даўлатаў. Я не з рафінаваных хлопчыкаў, якія ранкам беглі ў музшколу. Я ведаю, што такое двор. Мы ўмелі за сябе пастаяць пад націскам папаты і ў тусоўка ля «Пінгвіну», і ў іншых пажыўных месцайках. Я не чалавек, які церпіць хамства ў

адносінах да сябе, і не чалавек, які ня будзе біцца. І сябры мае такія ж — я называў іх раней агрэсіўна-піяцкі бамонд. Гэта разумныя людзі, якія без асаблівай складанасьці арыентуюцца ў культуры — тэатры, музыцы, літаратуры. Але яны арыентуюцца і ў іншым баку жыцьця. Дваровая культура вельмі важная для мяне. Гарадзкі фальклёр вельмі важны. Я не разумею людзей, якія лаюць гарадзкі фальклёр і цягнуцца толькі да вясковай аўтэнткі. Я з пакаленьня, якое памятае дваровыя песьні й ведае кодэкс гонару: калі ідзеш чувіху праводзіць, цябе не зачэпяць, а вась як будзеш брысьці назад, тут ужо не

наракай... Альбо ў школу ў падлу было ісьці ў новых чаравіках, трэ было іх абшаркаць адзін аб адзін. Або крута было запальваць запалкі аб трэнікі, аб бядро. Кожны пацан знаў, як сябе паводзіць, як размаўляць, што сьпяваць. У дзяцінстве было «Самалёт, самалёт, забяры мяне ў палёт, а ў палёце пуста, вырасла капуста». Рэальная абсурдысцкая песенька. Глябальная такая. Потым юнацкі фальклёр з матам... Горад жыве сваім жыцьцём, ня зьвязаным з афіцыйнай культурай, з палітыкай. Гэтыя дробязі для мяне цікавыя, але я пакрываю іх пацінай гумару і не спрабую паказаць паўкрымінальнае жыцьцё крутым і прывабным. Хоць бандыты мяне слухаюць.

«НН»: Сьведчу, што міліцыянты таксама.

С.М.: Не зразумець, хто болей. Мне падабаецца гэтая дыфузія ў жыцьці, гэтае некарпаратыўнае дачыненне. Для мяне гэта сур'эзная жыцьцёвая камунікацыя. Людзі ня могуць існаваць кожны ў сваёй фармацыі ці групе — музыкай, клясавай, рэлігійнай. Гэта было б нецікава.

Працяг на старонцы 13.

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Тытры, як пры немцах

Калі ўключаю БТ, дзе навіны перадаюць за дзень аж чатырнаццаць разоў і ўсё па-расейску, адчувальнае такое, быццам трапіў у разанскую ці кастрамскую глыбінку. Памятаю, вясной 1942 г. зь сябрам (нам было тады па пятнаццаць) мы хадзілі пешшу ў Слуцк за 20 кіляметраў, паглядзець кіно ва ўцалелым ад бамбёжак кіназатры «Чырвоная зорка». На экране сьпяраша дэманстравалася дакументальная хроніка «Вафэн-шоў», дзе паказвалі эпизоды баёў, а затым ішла нямецкая кінакамэдыя. Што запомнілася, дык гэта тытры на беларускай мове ўнізе экрану. Яны перадавалі ўсё, што гаварылі героі фільму і дыктар «Вафэн-шоў».

А сёньня ў незалежнай дзяржаве нам праз самы масавы і ўплывовы сродак агітацыі навязвалі сілком расейскую мову. А глядачам падкінулі вартыя жалю тытры. Цешцеся, браткі-беларусы! І калі мы так абьякава будзем ставіцца да выцясьнення з ужытку роднай мовы, нас чакае асыміляцыя. Сьведчаньне чарговае таму — зьнікненьне з продажу ў газэтных шапіках гораду газэты «Наша слова». Абласаюздрук даў каманду не завозіць: маўляў, не раскупля-

ецца. Яшчэ добра, што падпісчыкі пакуль маюць магчымасьць атрымліваць газэту.

Міхась Кутнявецкі, Слуцк

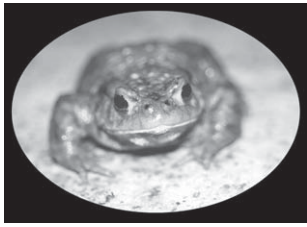
Халадушка

На пачатку 60-х я падлеткам пабываў у гасьцях у сваёй цёткі ў горадзе Пенза ў Расеі. У адзін сьпякотны дзень вялікай кампаніяй паехалі на адпачынак на лясное возера. Вада была вельмі цёплай, а паветра — бы ў печы. Таму нехта са сваякоў цёткі прапанаваў прайсьціся ў вёску папіць малака.

Я далучыўся. Гаспадыня хаты спытала, хто якое хоча малака — «с халадушкой или без?» Паколькі я не зразумеў, што такое «халадушка», то адзіны папрасіў без. А цётка за кампанію зь мясцовымі згадзілася «с халадушкой».

Ёй падалі малако ў вялікім гліняным збане. Пачала піць, але раптам бразнула яго аб падлогу і кінулася з хаты прэч. На падлозе ў лужыне малака, сярод кавалаў збана, нязграбна варушыла лапкамі вялізная рабая жаба, якая не магла паўзці, таму што не дакраналася імі падлогі праз сваю таўшчыню.

Гаспадыня пачала тлумачыць, што жаба чыстая, жыве толькі ў малаце, каб яно было халадным і доўга не скісала. Мясцовыя ёй адказалі, што

цётка нядаўна прыехала ў Пензу зь Беларусі і яшчэ ня ведае ўсіх звычай.

Прышлося плаціць за малако і збан, а я, нягледзячы на тлумачэньні, кінуўся за цёткай... Потым яна растлумачыла свой учынак — калі пачала піць, жаба палезла з малака ёй у твар.

Заўсёды ўспамінаю слова «халадушка», калі хто-небудзь «свысока» кажа аб вядомай нацыі зь вядомай прычыны — «лягушатнікі». Але мала хто верыць. Спрабаваў знайсці доказы гэтаму звычайу, перагартаў усе расейскія энцыклапедыі ды тлумачальныя слоўнікі — дарэмна.

Спадзяюся, што гэтае маё апавяданьне дапаможа ўзбагаціць «великий и могучий».

Хвёдар Пінчук, Менск

Сьлед на сьнезе

Вечар. Вяртаюся з працы. Прыпынак ля «Белай вежы». Вялікая гурба, вышынёй зь мяне. Амаль бялютка: далёка ад дарогі для аўтамабіляў. Але ня чыстая — запляваная шалупіньнем семак і сям-там недапалкамі. На самым версе, на ўзроўні маіх вачэй, — адбітак жаночага (ці дзіцячага) абутка. Лёгенька так прыціснулі, каб абазначыць сваю прысутнасьць. «Тут быў я» па-зімоваму. Падымаю вочы вышэй. Цёмнае неба і сьвет ліхтароў. Вочы стаміліся дванаццаць гадзінаў запар глядзець у манітор. Вушы так-

сама стаміліся, бо прасядзеў паўдня ў слухаўках. Зато цяпер машыны пралітаюць міма зусім бязгучна, як фантомы. Прымружу вочы, пазабяўляюся мігчэньнем плямаў аўтамабільных фараў. А вось набліжаецца адмысловая пляма — вялікая і белая. Гэта трамвайчык, што павязе мяне да хаты. Калі пашанцуе і ён ня едзе ў дэпо.

Зьміцер Лапцёнак, Менск

Калі Лукашэнка разарве...

Шалёна радуся з гэнай заварушкі з газам. Можа, у ППРБ скончыцца нарэшце плятанічнае каханьне з «братняю дзяржаваю». Халява скончылася. Прычым і нам, і ім. Як бы мы цяпер ні зласьлівілі, ні лічылі стратаў, ні ўводзілі аплаты за транзыт — Расея будзе пераманьваць нас да сябе. Бо ЭЗ забярэ нас з рукамі і нагамі. А раптам бацька пакрыўдзіцца на Пуціна канчаткова ды дасьць развароту на 180 градусаў?..

Цяпер і недалёкаму чалавеку стала зразумела, хто нам брат, а хто сволач. Адрубаць газ у такі мароз... Напраўду — пара па рынкавых цэнах. Бо тая падачка-зньніжка ад Расеі надта ўжо дорага нам усім абыходзіцца. Агідна і тое, што розныя... едуць да сванідзаў паліваць брудам Лукашэнка. Яны паліваюць брудам не яго,

а Беларусь. Ды перад кім?! І так усе нас гнюсяць, а калі яшчэ і самі на сябе брахаць будзем... Які б ні быў — але наш.

Калі Лукашэнка разарве ўсе дамовы пра саюз з Расеяй — я першы пайду сьпяваць песьні ў ягоны гонар. Гэта будзе мой Лукашэнка. Астатняе дацісьнем.

Раман Тумашык, Менск

Тунэльны эфэкт у палітыцы

У атамнай фізыцы існуе такая зьява, як тунэльны эфэкт. Сутнасьць: магчыма нават немагчымае. Тунэльны эфэкт можа быць і ў палітыцы, што паказалі падзеі ў Грузіі. Грузія, якая не зьяўляецца суседкай Эўразьвязу, народ, які цяжка назваць гістарычна эўрапейскім, раптоўна сталі бліжэй да Эўропы, чым мы, беларусы-ліцьвіны.

Сёньня ўсе мы павінны паверыць у пэсымізм Васіля Быкава: у Нацыі часу не засталася. Актуальны толькі адзін лёзунг: «Хто ня з намі — той супраць Беларусі». Цмока можа перамагчы толькі адзін рыцар — які мае на гербе «5+».

Стаць часткамі яго цела, яго зброі, дадаць сваю сілу да яго сілы — абавязак кожнага беларуса. Посьпех залежыць ад таго, што пераможа — беспадстаўны масавы страх (але ж людзей не забіваюць і ў гулагі не высылаюць), амбіцый лідэраў ці розум, салідарнасьць і адказнасьць за будучыню Нацыі.

Тунэльны эфэкт магчымы, але спачатку трэба збудаваць гэты «тунэль» — цяжкай што-дзённай працай. Трэба забыцца на страх, трэба што-дзённа тлумачыць сябе і іншым, што, аб'яднаныя, мы

абавязкова пераможам. Спачатку — перамога. Потым будзем вышукваць «блох» у саюзнікаў.

Разам мы — сіла, паасобку — пясоч.

Вітаўт Невядомы, yahoo.com

УДАКЛАДНЕНЬНІ

3 Талачына

У «НН» №1 ад 9 студзеня ў матэрыяле «Юбілей 2004» было пазначана, што 4 лютага адзначаецца 75-гадовы юбілей Лявона Баразны. Між тым Л.Баразна нарадзіўся ў 1928 г. і юбілей быў летась. Памылка ў «НН» прывандравала з календара «Родны край». Але імя Баразны вартае таго, каб згадваць яго штогод. Гэты мастак не баяўся пярэчыць Машэраву, адстойваючы беларускасьць, і быў забіты ў Менску ў 70-я. На 20-ю гадавіну сьмерці на яго магіле ў Талачыне паставілі помнік працы Валяр'яна Янушкевіча. У Менску складаецца зборнік успамінаў пра Лявона Баразну, у Амэрыцы рыхтуецца да выданьня альбом яго этнаграфічных замалёвак.

Алесь Давыдчук, Талачын

Ад Купавы

У «НН» № 20'2003 была зьмешчаная інфармацыя В.Болбаса пра выставу Міколы Купавы ў сьветлагорскай галерэі «Традыцыя», дзе, між іншага, пісалася, што на радзіме Купавы, у Воршы, улады не дазволілі мастаку выставіць карціну «Інтэграцыя». Гэтыя зьвесткі не адпавядаюць рэчаіснасьці. Улады ня ўмешваліся ў фарманьне выставы ў Воршы.

Мікола Купава

«Кампутарны» футбаліст

Калісьці нас сабралі з усяго гораду й зрабілі ў адной менскай школе спартовую клясу — гандбольную. І нейкім чынам трапіў да нас хлапец-футбаліст. Мы яго звалі Васілём. Вясёлы, кампанейскі: свой хлапец, сярод нас амаль нічым не вылучаўся. Дарма што займаўся футболам ды з намі не трэніраваўся. Хоць з цікаўнасьці і езьдзіў, здаралася, паглядзець, «як вы кідаеце мячык». Далей гаворка пойдзе не пра нашу спэц-спартклясу, а пра гэтага хлопца — Васіля.

З маленства ён займаўся ўлюбёным відам спорту ў сваім родным Бабруйску, дзе жыве з бацькамі. Стаў прыкметна вылучацца сярод аднагодкаў ды падаваць пэўны надзеі. Яго заўважылі менскія «сэлекцыянэры» ды прапанавалі пераехаць у Менск, каб займацца футболам на больш прафэсійным узроўні. Так Вася апынуўся ў нас. Мы прынялі яго па-сяброўску, як свайго. На той час ён ужо лічыўся самым прэспэктывным юным футбалістам краіны.

Спачатку Васіль глядзеў на нас ледзь не з замілаваньнем, з нейкім дзіянча-юнацкім захапленьнем, якое бывае толькі ў правінцыйных маладых хлопцаў, што трапляюць у «вялікае жыцьцё». Мы здаваліся яму ледзь не да краю «прафэсійнымі», у якіх усё — і жыцьцё, і спарторніцтва, і ўзровень падрыхтоўкі — знаходзіцца на належным узроўні. Хутка тое самае зьявілася і ў яго.

І ўсё б у гэтай гісторыі было добра, калі б не адна акалічнасьць.

Бацькі Васіля засталіся ў Бабруйску, а хлапец жыве ў Менску ў сваіх бабулі зь дзядулем. І калі мы на тыдзень і больш зьяжджалі куды-небудзь за мяжу на спаборніцтвы, вучоба спынялася. Васіль заставаўся зь незнаёмым горадам сам-насам, без належнага нагляду. Што хлопцу было рабіць аднаму? Хутка зьявіліся сябры, зь якімі ў нас супольных інтарэсаў не было.

Яшчэ адным фактам не на карысьць нашай школьнай адміністрацыі было тое, што яна дазволіла зрабіць у памяшканьні, дзе праходзіла працоўнае навучаньне (у нас гэта быў асобны будынак), вялікі кампутарны клуб. І большасьць падлеткаў, нягледзячы на ўсё «аблавы», сядзела не за школьнымі партамі, а за кампутарнымі сталамі.

Тады й для Васіля вялікі кампутарны клуб быў сапраўдным дзівам. Дарэчы, акрамя футболу, Васіль выявіў неаблігя здольнасьці і да кампутарных гульняў. Спачатку ён наведваў гэтае месца, толькі калі мы былі на спаборніцтвах. А потым стаў «прападаць» там і замест урокаў, і замест трэніровак. Яго не заўважылі на гульні, усё часцей садзілі на лаву запасных. Але кампутарная ліхаманка зацягвала хлопца.

Хутка Васіль перайшоў у паралельную клясу. Казаў, што надакучылі нашы бясконцыя паездкі, якія «ламаюць яму ўвесь графік». Пасьля 9-й клясы Васіль застаўся на другі год. А неўзабаве і зусім зьнік, мы ня ведалі, што з ім і дзе ён. Адно ведалі дакладна: з футболам Васіль скончыў...

У 11-й клясе перад намі стала непазьбежнае пытаньне — куды пакупаць, — і кожны стаў пакрысе аддаляцца, больш займацца сваімі прыватнымі справамі, рыхтавацца. Нядаўна, вяртаючыся на пачатку 23-е з падрыхтоўчых курсаў, я зьявіўся настолькі, што ня меў моцы глядзець навокал. Хтосьці пацягнуў за рукаў... «Вася — гады ў рады!» Часу было няшмат: мне заставаўся адзін прыпынак, і Васіль толькі пасьпеў паведаміць, што вяртаецца дамоў з кампутарнага клубу на Трактарным заводзе...

З мутарным адчуваньнем я чыкаў дадому: было бязмерна шкада, што колішні блізкі сябар так і ня ўзяўся за розум. Празь некалькі

дзён мне пашанцавала яшчэ раз — у тым самым месцы я сустрэў Васю зноў. Часу было больш. Васіль распавёў, што вучыцца ў вячэрняй школе, асабліва дасягненьняў у навуцы ня мае. На маё запытаньне, навошта езьдзіць гуляць у кампутар так далёка, адказаваў: «Клуб там рэальны!» Вельмі ганарыцца тым, што іх каманда зь пяці чалавек найлепшая па кампутарных гульнях у Беларусі. Хваліцца: «Нядаўна на Чэмпіянаце СНД хахлы перамаглі — мы занялі другое месца. Расейцы ў...» Ганарарам былі паўтары тысячы далараў, якія яны адразу прапілі. Скардзіцца, што крыху бальш пачонка...

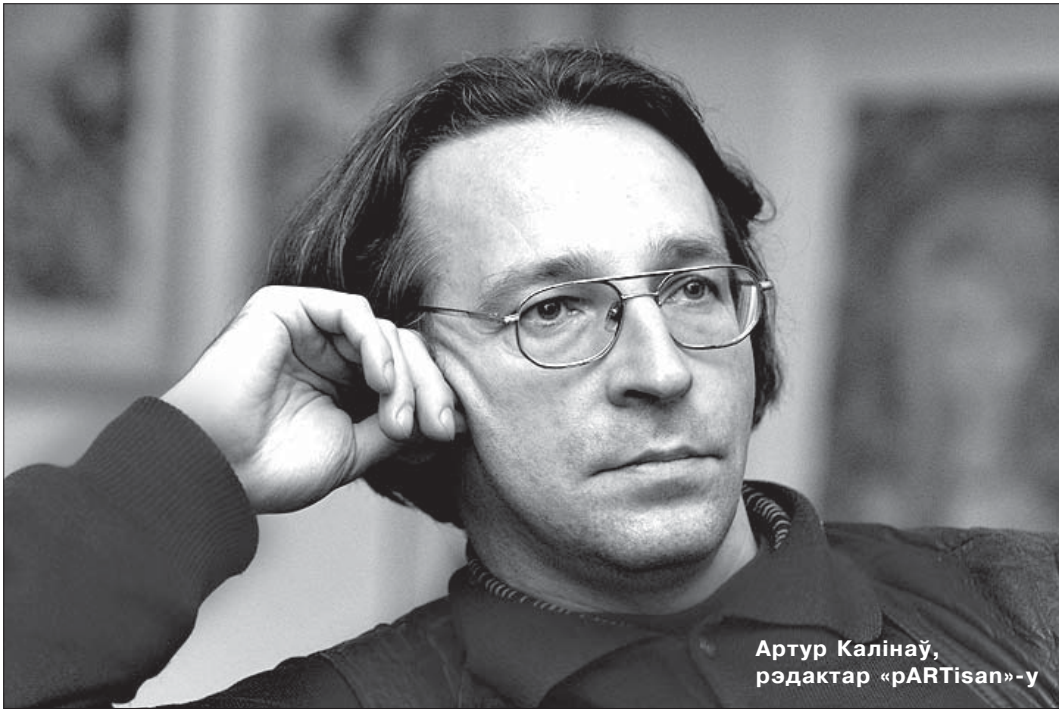
Пытаюся: а што далей? — паціс-

кае плячыма: «Дарма, напэўна, закінуў футбол. Шанцы неаблігя былі...» Пра гэта яму казалі ўсе: і трэнеры, і бацькі, і мы. Дый ён і сам добра ведаў, а цяпер: «Хрэнь нейкая — на Чэмпіянаце Беларусі добра калі 50 далараў дадуць... У той жа вечар іх і няма!...»

...Цягніка мэтро не было 10 хвілін, і, трымаючы ў галаве нядаўнія падзеі ў Маскве, я бязьвінна спытаўся: «Ды што ў іх там, дзе ён падзеўся?» І запытальна паглядзеў сябру ў твар — ці ведае ён пра жудасныя падзеі ў сталіцы суседняе дзяржавы. А ён, здагадаўшыся, узрушана загаварыў: «А, дык мы ж павінны былі ехаць у тым вагоне!» Далей чуецца адказ на маё нямоё запытаньне: «Мы былі на чарговым першыстве, месцам збору выбралі станцыю мэтро. Адзін чэпуш спазьняўся на 15 хвілін. Ты б ведаў, як мы яго лялі. І тут нам аб'яўляюць, што нешта здарылася зь цягніком, які на нашых вагах адыходзіць з станцыі. Пачалося чортведама што... Спазьніліся на гульні на пяць гадзінаў — ішлі пешкі па Маскве, што кімша кішла мянтамі. Затое якія былі ўдзячныя таму валіку, што так доўга мы ў душы...»

Разьвітваючыся, мы ўжо пасьміхаліся адзін аднаму і казалі: «Да сустрэчы ў мэтро...» Вось так, напэўна, мы і сустрэнемся ў наступны раз: я — пасья школы, дзвюх трэніровак ды курсаў па матэматыцы й ангельскай, а ён — пасья чарговай «страляніны» ў кампутарным клубе на Трактарным.

Алесь Квіткевіч, Менск

Артур Калінаў,
рэдактар «rARTisan»-у

Фінікі й тапінамбуры

«rARTisan» — апалёгія чыстага сафізму

Хто такі *партызан*? Гэта пазасістэмны герой. Маём. Перад намі яшчэ адна з бясконцага колавароту вэрсіяў найноўшай беларускай культуры. Праз год пасля выпуску Асацыяцыяй сучаснага мастацтва першага нумару першага беларускага часопісу па актуальных праблемах актуальнага мастацтва, выйшаў нумар другі. Часопіс «Мастацтва» займае інтэлектуальную альтэрнатыву.

Гэтым разам чытачам/гледзачам/спажываўцам прапануецца нізка развагаў пра ўзаемадзейнасць Культуры й Дэмакратыі. У якасці сьведкаў і судзьдзяў прыцягнутыя Артур Клінаў, камісар rARTisan'скага руху, сусветна вядомы мастак Лявон Тарасэвіч, добра званы ў літоўскіх дыяспарах амэрыканскі прафэсар Томас Венцлава, поп-інтэлектуал Максім Жбанкоў, левы радыкал Лёлік Ушкін ды рэдактар зь Вільні Сяргей Дубавец.

Пасыл, дадзены для развагаў Артурам Клінавым сваім суаўтарам: панаваньне Дэмакратыі прыводзіць да ссоўваньня Культуры на пэрыфэрыю грамадзкіх запатрабаваньняў. Правакацыйны змест такога пасланьня відавочны. Што, зрэшты, і адпавядае канцэпцыі часопісу. Але тутак ж тоіцца й небяспека па-

вярхоўнасьці.

Томас Венцлава, якому задавалі пытаньні Барысевіч з Клінавым, зрабіў хітра. Ён палічыў за лепшае пагадзіцца са сваімі суразмоўцамі, абраў паблажліва-настаўніцкі тон: «Дарагі Артур, Культура — гэта ўсё, што зрабіў чалавек, узяў ад продкаў ці суседзяў». Сьвежа й арыгінальна. Сяргей Дубавец, задаючыся пытаньнем, ці пагражае нам заняпад культуры, адказвае, што гэта не-

магчыма. Аднак роля мастака або літаратара ў будучым бачыцца яму «з характарыстыкамі тапінамбураў або фінікаў»... З гэтых матэрыялаў складаецца першая, тэарэтычна-дыскусійная частка часопісу. Атрымалася чытанка-салата фантазійнага кірунку з водарам экзатычных пладоў і нотаю сьвежае саломы Артура Клінава.

Але калі мэтаю выдаўцоў і аўтараў насамрэч ёсьць дывэрсія, а «партызан — гэта той, хто выяўляецца ў момант дывэрсіі» (В. Акудовіч), то ўсё сьшылося. Нечаканы прадукт, багата аздоблены мастацкімі фота, адметна зьвярстаны, насычаны мноствам супярэчлівых думак, што пярэчаць адна адной. Як тапінамбуры й фінікі. Прынамсі, у карыстальніка Культураю ёсьць выбар. А гэта ўжо Дэмакратыя.

Сяргей Харэўскі

Доўгачаканы №2 часопісу «rARTisan» можна будзе патрымаць у руках і набыць на прэзэнтацыі выданьня ў пятніцу а 18-й у Купалаўскай бібліятэцы.

Электронная энцыклапэдыя

Інтэрнэт папоўніўся беларускай «Электроннай энцыклапэдыяй» (www.slounik.org). Стварылі яго энтузіясты зь «Беларускай палічкі». На сайце зьмешчаныя слоўнікі ды энцыклапэдыі, якія выйшлі з пачатку 90-х ды існуюць пераважна ў выглядзе кніг. Агулам у 10 энцыклапэдыях на сайце 2176 артыкулаў, а ў 13 слоўніках — 87368.

Інтэлігенцыя пратэстуе

На тыдні зьявіліся два адкрытыя лісты, падпісаныя прадстаўнікамі творчае інтэлігенцыі. Беларускія пісьменьнікі накіравалі пісьмо міністру інфармацыі, пратэстуючы супраць хуткага закрыцьця часопісу «Бярозка». Сярод падпісантаў Уладзімер Арлоў, Генадзь Бураўкін, Андрэй Федарэнка і інш. Другі ліст распаўсюдзілі акторы фальклёр-тэатру «Госьціца», зачыненага кіраўніцтвам тэлебачаньня. У абарону дзіцячага калектыву свае подпісы паставілі Ніл Гілевіч, Алег Трусаў, Сьвятлана Зеляноўская і інш.

Кірмаш мёду

Да 29 лютага ў Палацы мастацтваў (Казлова, 3) будзе праходзіць Кірмаш мёду. На ім можна будзе набыць насенне кветак-меданосаў, мэдычныя прэпараты для пчолаў і, вядома, пакаштаваць «сам прадукт». Цікаўных ды ласуноў чакаюць з 10 да 19-й.

Творы Дабужынскага

Нацыянальны мастацкі музэй да 13 сакавіка запрашае на выставу «Творы Мсьціслава Дабужынскага». Гэты творца ў пачатку 1920-х узначальваў Віцебскую мастацкую вузельню. Што праўда, такім рэвалюцыйнарам, як яго сучаснікі Шагал, Малевіч ці Пэн, ён ня быў. Пасля, жыўчы ў Коўне, Дабужынскі браў удзел у распрацоўцы грошай і сымболікі маладога літоўскага дзяржавы. Грошай і сьцяга на выставе няма. Затое ёсьць віцебскія краявіды 20-х.

Новыя дакументальныя стужкі

Новыя стужкі беларускіх дакументалістаў можна ўмоўна аб'яднаць гэмаю «вывучэньне чалавека». У «Помніку» Юр'я Гарулёва распавядаецца пра лесніка Аляксея Балюка, які, нечакана адужаўшы ад сьмяротнае хваробы, ставіць помнік на месцы баёў часоў першай сусветнай. «Душа мая зь імем жаночым. Эліза Ажэшка» Міхаіла Якжына — пра жыцьцёвы выбар, што рабіўся насуперак тагачасным грамадзкім настановам. «500 гадоў памяці» Рышарда Ясінскага — пра тое, як зьмяняецца чалавек, адкрываючы для сябе гісторыю роду: як кразнавец Анатоль Бацюшка дасьледаваў сваю радаслоўную. Тры гэтыя карціны

прэзэнтавала 20 лютага студыя дакументальных фільмаў «Летапіс». У сакавіку студыя рыхтуе прэзэнтацыю працаў Віктара Асьлюка, Міхаіла Жданоўскага і Галіны Адамовіч.

Новая кніга Акуліна

Больш за чатыры сотні чалавек сабраліся на прэзэнтацыю новае кнігі Эдуарда Акуліна «Непрычальны човен». Залю Дому літаратара не зьмяшчала ўсіх ахвотных.

«ЛіМ» мае сайт

У газэты «Літаратура і мастацтва» зьявіўся сайт www.lim.by. Ён адначасова будзе выконваць функцыю электроннага рэсурсу аднайменнага холдынгу. Віншуем калегам!

Кампазытары для мабільнікаў

22 лютага ва Ўроцлаве пачаўся XXIV Фэстываль сучаснай польскай музыкі «Musica Polonica Nova». Апрача выкананьня ўласна сымфанічнай музыкі, арганізатары замовілі 19 кампазытарам напісаць 20-секундавыя мэлёды для мабільных тэлефонаў: «Фэстываль званкоў» асьвятляецца ў Інтэрнэце на сайце фэсту (www.MusicaPolonicaNova.pl).

Загінуў Руш, памёр Аверынцаў

У Нігеры ў аўтакатастрофе загінуў французскі рэжысэр-дакументаліст Жан Руш. 86-гадовы Руш браў удзел у тамтэйшым кінафэстывалі. У 50-х ён заснаваў новую хвалю ў дакументалістыцы, якую назваў «кінапраўда»: вялікія часткі фільму здымаліся без рэжысэрскага сьцэнару. Самым вядомым фільмам Руша стала «Хроніка аднаго лета». У Афрыцы ён зняў вядомыя стужкі «Ягуар» і «Паляўнічыя на льюў». У 1987—1991 узначальваў французскую Сынэмацку.

У Вене ў суботу на 67-м годзе жыцьця адшоў расейскі культуролог Сяргей Аверынцаў. Згодна з заповітам, ягонае цела будзе крэмавана, а попел пахаваны ў Маскве.

Лелюш пра парыжанаў

Вядомы рэжысэр Клёд Лелюш скончыў здымкі авантурнай камэдыі пра каханьне «Парыжане». Гэта 39-я стужка рэжысэра, які стаў славетным пасля фільму «Мужчына і жанчына» (два «Оскар» і «Залатая пальмавая галіна» Канскага фэстывалю). «Парыжане» маюць распачаць трылёгію «Род чалавечы», куды ўвойдуць таксама фільмы «Тэатральны бульвар» і «Рыкашэты». Агулам праект мусіць скончыцца пры канцы 2005 г.

МЕНСКАЯ КІНАПРЭМ'ЕРА

Вытворчая драма з жыцьця спэцназу

«S.W.A.T.: Спэцназ гораду анёлаў»

З рэжымнага роліку перад намі паўстае дынамічны баявік, поўны дзеяньня і напружаньня. У самім жа фільме, як ні дзіўна, аднаго і другога небагата: гэта хутчэй вытворчая драма з жыцьця спэцназу. Не абыходзіцца без Сэмюэля Л.Джэксана, процістаяннны колішніх сяброў, нечаканай здрады ды фінальных «разборак» у мэтро і на чыгуныцы. Млявыя пралёт і экспазыцыя займаюць амаль палову хронамэтражу. Такое ўражаньне, што мантажоры ленаваліся працаваць нажніцамі, хоць на самай справе гэта задума рэжысэра Кларка Джонсана. Ён такім чынам хацеў сказаць сваё «фэ» стваральнікам сучасных

блякбастэраў, дзе гледзачу, маўляў, не даецца ні хвіліны адпачынку. Прымаць задуму з удзячнасьцю ці адпрэчваць — справа густу, але ролікі да фільмаў варта ўсё ж рабіць больш адэкватнымі.

Іван Пятроў

Рок-школа

28—29 лютага ў Наваполацку пройдзе «Рок-кола» — найдаўнейшы штогадовы фэст, што праводзіцца ў Беларусі. «Рок-кола» закруцілася ў траўні 1990-га. Усе вядомыя рок-музыкі краіны хоць раз ды бралі ў ім удзел. «Бацька» фэсту Сяргей «Аніса» Анішчанка называе лічбу 200. Столькі каманд сыграла тут за чатырнаццаць гадоў. Менавіта з дапамогай «Рок-кола» сталіся вядомыя такія гурты, як «Мясцовы час» ці «The Stokes».

Зазвычай фэст ладзіўся ўлетку. Чаму перанеслі на люты? Так жададалі спонсары канцэрту, гаворыць Аніса. Дый бясспечней:

слухачы не палезуць купацца ў Дзьвіну, выпіўшы піва.

28 лютага ў Полацкім палацы культуры пройдзе конкурсная праграма. Маладыя гурты будуць граць з 14-й да 17-й і з 19-й да 22-й. За гэты час мусяць выступіць 30 камандаў, пераважна з Полацку і Наваполацку («Бела Росы», «Фляўс і Кляйн», «Вэрсія» і інш.). Чакаецца прыезд гомельскае «Бан Жвірбый», якая зрабіла фурор на «Басовішчы 2001». Кошт квітка на ўвесь дзень — 4000 руб.

29 лютага а 20-й у наваполацкім клубе «Night City» адбудзецца гала-канцэрт ляўрэатаў фэсту і гасьцей: легендарнага

«Мясцовага часу», «J-Morse», «The Stokes» і інш. Кошт квітка — 10 тыс. руб.

Зь Менску на «Рок-кола» найзручней дабірацца цягніком «Менск—Полацак» (адыходзіць у 23.50, прыбывае ў 8.40). Месца ў купэйным вагоне каштуе 17 тыс., у пляцкарце — 12 тыс. рублёў.

Сяргей Будкін

дзе варта быць

Сяргей Міхалок:

Мне трасянка смачная

Працяг са старонкі 8.

«НН»: Самы экстрэмальны ўчынак Вашага жыцця?

С.М.: Я лічу, што людзі, якія шукаюць экстрыму па-за жыццём... ну, можа, ім занадта добра жывецца? Для мяне ўсё жыццё — экстрэмальнае задавальненне. Калі мне кажуць, што толькі на роліках можна атрымаць сапраўдны адрэналінавы выбух, я ім раю пад'ехаць на роліках да кінатэатру «Дружба» дзесяці ў Чыжоўцы. Вось там будзе экстрым. Я здзіўляюся ўчынкі на грані фолу, гэта звязана з п'янствам або юным нігілізмам, але ня буду распавядаць. Не люблю распавядаць пра сябе ўсё. Ня хочацца ператварца інтэрвію ў флюараграфічны здымак.

«НН»: Вы кажаце, што не жадаеце мець ані сталае кватэры, ані машыны. Запаягаеце прывязкі да чагосьці?

С.М.: Гэта мне пакуль ня трэба. Хоць я маю грошы на ня самую горшую кватэру і машыну і не саромеюся ў тым прызнацца. Гэта зароблена, а ня выйграная ў лятарэю. Я жыву ў здымных кватэрах і мяняю іх. Гэта ня вельмі ўтульна, але мяне задавальняе. Хоць побыту я не баюся і вырашаю гэтую праблему на хаду. Іду ў краму «Зрабі сам» і латаю гаспадарку.

«НН»: Фотамастачка Ксенія Нікольская з Санкт-Пецярбургу ня ведае, хто такі калдыр. Мы ня здолелі растлумачыць, хоць усім нутром разумеем, хто гэта. Дайце

дэфініцыю. Тым больш што ўзьнікла цэлая парадыгма — калдырышца, закалдыраны, калдырны й г.д.

С.М.: «Калдыра» выдумаў Лёша Хацкевіч, Хацон, мой сябар. Дарэчы, «Саша й Сірожа» — таксама вельмі раскручаны брэнд. Мы з Хацонам даўно працуем. Спачатку быў гурт «Мэталёвы буралом», потым такі сьмешны з назваю «Блакітныя пеўні», а потым тэатар «Бамбукі». Тады і ўзьнік панятка «калдыр». Ня блытайце калдыра з гапатоі і уркамі ды з голенымі пацанамі з Шабаноў. Калдыр жыве ў кожным чалавеку, незалежна ад сацыяльнага стану. Ня вычысьціў зубоў ранкам — гэта калдыр у табе аджыў. Пайшоў у трэніках у краму — калдыр. Хочаш котцы нагою нападдаць, але стрымліваешся — перамог у сабе калдыра. Чорнае альтэр-эга чалавека — калдыр. Забі калдыра ў сабе й г.д. Такая ідэя. Мы цяпер яе раскручваем у сэрыі тэлепраграмаў, на ўкраінскай тэлевізіі пойдучы неўзабаве. На Беларускай тэлевізіі мы працаваць болей ня будзем. Ня будзем калдырышца.

«НН»: Вас называюць лідэрам крольскага мастацтва ў краіне. Вы бачыце ў крольстве будучыню нашай нацыі?

С.М.: Гэта ня тэма маёй дысэртацыі — куды Беларусь паверне. Я ня надта добра ведаю гісторыю й геапалітычныя рэаліі, бо прыехаў сюды ў 18 год, калі ўжо цалкам склаўся. Я — сын вайскоўца, нарадзіўся ў Нямеччыне і добра папаездзіў, пакуль трапіў у Менск.

На пачатку свайго шляху мы сьпявалі па-беларуску. Я слухаю, як Лявон Вольскі ці наш гукарэжысэр Саша бліскуча гавораць на мове. Але зь цяжкасцю даю рады зь беларускай. Ва ўнівэрсытэце культуры, які я скончыў, выкладчыкі ста-

- Калі мне кажуць, што
- толькі на роліках можна
- атрымаць сапраўдны
- адрэналінавы выбух, я ім
- раю пад'ехаць на роліках
- да кінатэатру «Дружба»
- дзесяці ў Чыжоўцы. Вось
- там будзе экстрым.

раліся ўбіць яе мне ў галаву, і ў мяне было пачуццё пратэсту, як супраць любога інтэлектуальнага гвалту. Я выходзіў на расейскай клясыцы зь невялікімі адхіленьнямі ў бок абэрыутаў, Платонава й г.д. Скажу шчыра, шмат што зь беларускай літаратуры мне так тады й не зацікала. Напрыклад, гумару Цёткі я абсалютна не разумю. Я ня быў крапучы і Максімам Багдановічам. Калі мае беларускамоўныя выкладчыкі ў нашых ідэйных спрэчках ставілі Багдановіча побач з Забалоцкім або Вэрленам, мяне гэта падтрэсвала. Брэнд «Багдановіч» быў мне незнаёмы. Я проста ня ведаю беларускай мовы ў такой ступені, каб іраніза-

ваць. Па-расейску я валодаю поўнай знакавай сыстэмай. Калі я сьпяваю «сады-стады» і «калье-аліё», усе разумеюць, пра што вядзецца.

«НН»: А трасянкавай сыстэмай вы, па-мойму, цудоўна валодаеце.

С.М.: Гэта мой фальклёр, мова вуліц. Я ведаю падшэўку жыцця. Я п'янстваў, бываў на піўніках, панкаваўся, ездзіў па мястэчках. На трасянцы нават крымінальнікі гавораць: «Маць, нясі брагу, пасьпела!» Таму мая трасянка смачная, бо эклектыка — самы смачны элемент мастацтва. Трасянка — кіч, несур'ёзная мова, мова багемы. На трасянцы гавораць мае сябры — Хацон, пэты, мастакі, тэатралы. Трасянка мне далася лягчэй, чым беларуская. Я ня ўмею іранізаваць па-беларуску.

«НН»: Мой любімы Сяргей Даўлатаў сказаў бліскуча: «Тысячы кнігі напісана пра шкоду алькаголю і ніводнае — пра ягоную карысьць. Дарма». І гэта напісаў чалавек з цырозам пячонкі. Перадшоў «Крамбамбулі» належыць гаварыць пра алькаголь...

С.М.: Алькаголь важны для мяне. Я вітаю ўсё, што звязана з алькаголем. Мне гэта цікава. У маім жыцці розныя прыгоды бываюць. Часам я жадаю піць, а часам мне неабходны цывярозы погляд на рэчаіснасьць. Цяпер мне ўжо паўгоду няма як піць — няма калі. Для стымуляцыі творчых спраў мяне алькаголь не патрэбны. Я не пішу п'яны. Але алькаголь даў мне гаму перажываньняў, станаў, поглядаў на

жыццё. Я знаў рэчы, якіх не спазнаў бы, каб быў цывярозыкам. Раней вельмі хацелася піць, але грошай не было й ніхто не прастаўляўся. А цяпер грошы ёсць і кожны другі прагне мне праставіцца, але няма ахвоты піць. Такі парадокс! Каб у маладосці гэтыя фазы супалі, вось было б добра.

Аднак калі я апынаюся з раніцы ў нейкай «пажыўной мясціне з п'янымі пэрсанажамі», лічу, што найлепшым і найдарчэйшым будзе выпіць. Карацей, я ня маю канонаў што да алькаголю.

«НН»: Складаецца ўражаньне, што Вы не жадаеце залежаць ні ад чога — ні ад маёмасці, ні ад звычак. Гэта слушнае ўражаньне?

С.М.: Так. Гэта, можа, самы каштоўны набытак майго жыцця, я моцна ганаруся гэтым. Ёсць шмат апокрыфаў пра «Ляпіс Трубяцкой». Сотні людзей у горадзе распавядаюць вам, як яны зь Міхалком сядзелі ў турме, у дурдоме, пілі й трэскаліся разам. Чысты гарадзкі фальклёр. Мы неаддзельны ад жыцця, ад вялікай тусьні. Мы ператварыліся ў пэўнае творчае аб'яднаньне. «Бамбукі», «Ляпіс Трубяцкой», «Саша й Сірожа», славуцы клуб «Адэс-Абэба» з пэрформансамі, з панк-буфанадаў — напэўна, гэта мая творчая ўдача. Бо ў творчасці я гавару найперш пра працалюбнасьць, цяперняе і ўдачу, чым пра талент і геніяльнасьць. Працалюбнасьць і ўдача — гэта рэчы, якія я выпрабаваў.

«НН»: І яны працуюць?

С.М.: Безумоўна.

Гутарыла Святлана Курс

А Ф І Ш А

Купалаўскі тэатар

28 лютага (суб.) «Кім» паводле А.Дударова.
1 сакавіка (пн.) «Дзіўная місіс Сэвідж» Дж.Патрыка.
3 сакавіка (ср.) «Каханьне ў стылі барока» Я.Стэльмах
4, 5 сакавіка (чцв., пятн.) «Чорная панна Нясвіжу». А.Дударова.

Балет

26 лютага (чцв.) «Макбэт» В.Кузьняцова і «Балеро» М.Равэля.
28 лютага (суб., раница) — «Беласьнежка і сем гномаў» Б.Паўлоўскага.
28 лютага (суб., вечар) — «Дон Кіхот» Л.Мінкуса.
1, 2 сакавіка (пн., аўт.) — «Эсмеральда» Ц.Пуні.
4 сакавіка (чцв.) — «Карсар» А.Адана, Ц.Пуні, Р.Дрыга, П.Альдэнбургскага.
5 сакавіка (пятн.) — «Спартак» А.Хачатурана.

Опэра

28 лютага (суб.) «Трубадур» Дж.Вэрдзі.
29 лютага (нядз.) «Яўген Анегін» П.Чайкоўскага.
4 сакавіка (чцв.) «Чю-Чю-Сан» Дж.Пучыні.

Заля камэрнай музыкі

27 лютага (пятн.) «Вечна малаяда стародаўняя музыка». 28 лютага (суб.) — вечар музыкі Робэрта Шумана.
5 сакавіка (пятн.) Войтак Мрозаў (Польшча) і ансамбль салістаў «Клясык-Авангард» прэзэнтуюць праграму «Танцы сьвету».

Музычны тэатар

27 лютага (пятн.) рок-опэра

«Юнона і Авось» А.Рыбнікава.
28 лютага (суб.) вечар аднаактовых балетаў: «Вальпургіева ноч» Ш.Гуно і «Шапэніяна». 29 лютага (нядз.) «Марыца» І.Кальмана.
3 сакавіка (ср.) «Даратэя» Ц.Хрэньнікава.
4 сакавіка (чцв.) «Кажан» І.Штраўса.

Палац культуры прафсаюзаў

27 лютага (пятн.) Сяргей Манукун (Нью-Ёрк — Масква) і ягонае трыё прэзэнтуюць джаз-шоў «Знойны джаз». Цана квітка ад 8.000 да 18.000 руб.

Расейскі тэатар імя Горкага

27 лютага (пятн.) «Спа-вешчаньне Марыі» П.Клядэля (драматычная містэрыя).

Цэнтральны Дом афіцэраў

5 сакавіка (пятн.) «Сымфонія каханьня». Аляксандар Анісімаў. П.Чайкоўскі, І.Штраўс
1 сакавіка (пн.) Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны акадэмічны тэатар імя Ленсавету паказвае «Калігулу». Квіткі каштуюць ад 23.000 рублёў.

Палац Рэспублікі

29 лютага (нядз.) «Сьпявае Брадвэй». Квіткі каштуюць ад 40.000 да 90.000.

Канцэртная заля «Менск»

6 сакавіка (суб.) «Камэрата», «Чысты голас» прэзэнтуюць праграму «Усе зоркі для каханай»

К І Н А А Ф І Ш А

Рэтранспэктыўны паказ фільмаў Жана-Люка Гадара ў «Перамозе»:
26 лютага а 19-й — «Карабінэры», 1 сакавіка «Звар'яцелы П'еро», 2 сакавіка «Альфавіль» і 3-га — «ЖЛГ/ЖЛГ»

«Аўрора» (253-33-60)
«Лара Крофт: калыска жыцьця» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.). 16.30, 18.40, 20.50.
«Дзюплекс» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 15.00, 17.00, 19.00, 21.00; 28, 29 лютага (суб., нядз.) 13.00 (іл).
«Зьнесеныя прывідамі» (д) — 27—29 лютага (пятн., суб., нядз.) 14.20.

«Берасьце» (272-87-91)
«Мішэль Вальян: Прага хуткасьці» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 14.30, 19.00.
«Рэальнае каханьне» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 16.30, 21.00.
«Дзеці шпіёнаў-3D: Канец гульні» — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 12.50 (іл).
Мультэборнік (д) — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 11.30.

«Камсамолец» (245-41-94)
«Развод» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 17.00, 19.00, 21.00.
«Падвойны фарсаж» — 27, 28 лютага (пятн., суб.) 14.00, 16.00, 18.00, 20.00; 29 лютага (нядз.) 14.00 (іл).
«Два таварышы» (д) — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 15.00.
«Полі» (д) — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 12.00.

«Кастрычнік» (232-93-25)
«S.W.A.T.: Спэцназ гораду анёлаў» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 18.40, 21.00;

27 лютага (пятн.) 16.30.
«У пошуках Нэма» (д) — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 14.30; 28, 29 лютага (суб., нядз.) 16.30.

«Кіеў» (237-32-70)
«Бляндынка ў законе-2» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 18.00, 19.50.
«Кактэбэль» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 16.00.
«Сьцюарт-Літл-2» (д) — 27, 28 лютага (пятн., суб.) 14.00.
«Прыгоды піратаў у краіне агародніны» (д) — 29 лютага (нядз.) 14.00.

«Мір» (284-37-71)
«Чумавая пятніца» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 17.00, 19.00, 21.00; 28 лютага (суб.) 15.20; 29 лютага (нядз.) 15.20 (іл).
«Другі бок ложка» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 16.00, 18.10, 20.20.
«Агент Кодзі Бэнкс» (д) — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 13.00.
«Кніга джунгляў-2» (д) — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 14.00.

«Масква» (223-14-48)
«S.W.A.T.: Спэцназ гораду анёлаў» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 16.40, 18.50, 21.00; 28 лютага (суб.) 14.30; 29 лютага (нядз.) 14.30 (іл).

«Партызан» (266-35-26)
«Валадар Пярсьцёнкаў: Вяртаньне Караля» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 20.00; 27 лютага (пятн.) 16.40 (іл); 28, 29 лютага (суб., нядз.) 13.20, 16.40.

«Перамога» (223-77-66)
«Летуценьнікі» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 21.00.
«Забіць Біла. Фільм 1-ы» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 19.00.

«Анэлы Чарлі-2: Толькі наперад» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 16.50; 27 лютага (пятн.) 14.40; 28—29 лютага (суб.—нядз.) 14.40 (іл).

«Піянер» (227-89-45)
«Вельмі страшнае кіно-3» — 27 лютага (пятн.) 15.00, 17.00, 19.00, 21.00; 28, 29 лютага (суб., нядз.) 16.00, 17.40, 19.20, 21.00.
«Кукушка» — 27 лютага (пятн.) 13.00; 28, 29 лютага (суб., нядз.) 14.00.
«Гонар маю» — 27 лютага (пятн.) 11.00.
«Нязнайка на Месяцы» (д) — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 12.00.
Мультэборнік — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 10.30.

«Ракета» (226-06-20)
«Амэрыканскі пірог-3: Вясельле» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 19.50; 28, 29 лютага (суб., нядз.) 16.30.
«Сонечны ўдар» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 18.10; 27 (пятн.) 14.00.
«Ліла і Стыч» (д) — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 14.30; 29 лютага (нядз.) 13.00

«Салют» (226-06-20)
«Валадар Пярсьцёнкаў: Вяртаньне караля» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 19.30; 28, 29 лютага (суб., нядз.) 16.00 (іл).
«Пітэр Пэн у Нідзелянды» — 27 лютага (пятн.) 14.00; 28—29 лютага (суб.—нядз.) 13.00; 28 лютага (суб.) 11.00.

«Цэнтральны» (220-34-16)
«Кепскія хлопцы-2» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 18.00; 27 лютага (пятн.) 13.00 28, 29 лютага (суб., нядз.) 13.00 (іл)
«Мішэль Вальян: Прага хуткасьці» — 27—29 лютага (пятн.—нядз.) 11.00, 15.50,

21.00.
«Электрон» (278-95-63)
«Бумэр» — 27 лютага (пятн.) 14.00.
«Таксі-3» — 27, 29 лютага (пятн., нядз.) 18.00.
«Няверная» — 27, 29 лютага (пятн., нядз.) 20.00; 28 лютага (суб.) 21.00.
«Пад небам блакітным...» — 27 лютага (пятн.) 14.30.
«Ледзяная ўнучка» (д) — 27 лютага (пятн.) 10.00, 12.00.
«Навагодні паштальён» (д) — 28, 29 лютага (суб., нядз.) 12.00, 16.00; 29 лютага (нядз.) — 14.00.

ДЗІЦЯЧЫЯ ІМПРЭЗЫ

Надыход вясны можна адсвяткаваць зь дзеткамі, звадзіўшы іх 28 і 29 лютага ў Купалаўскі тэатар на ранішні спектакль «Афрыка» Л.Пранчака і У.Кандрусевіча. Прыгоды няўрымсьлівага ката і яго сяброў прыйдучца вам даспадобы. Таксама 28 лютага з раніцы Музычны тэатар запрашае на дзіцячы мюзыкл «Бураціна.by». 26 лютага (чацьвер) зранку можна пайсьці зь дзецьмі ў Опэру на спектакль «Чыпаліна». 27 лютага ў Тэатры імя Горкага даюць спектакль паводле Дж.Радары «Джэльсаміна ў краіне хлусаў». Аматараў кіно 27 і 28 лютага чакаюць у «Кіеве». Пакажуць працяг прыгодаў белага мышаняці «Маленькі Сьцюарт-2». 29 лютага тамсама — «Прыгоды піратаў у краіне гародніны». 28, 29 лютага ў «Міры» — «Кніга джунгляў-2». У «Салюце» 27—29 лютага дэманструюць фільм «Пітэр Пэн у Нідзелянды».

Сяргей Паўлоўскі

Апошні зь філярэтаў

Леташняя ліквідацыя ўладамі Гуманітарнага ліцэю — апошні ў доўгім шэрагу падобных выпадкаў зь беларускай гісторыі, калі высакароднаму памкненьню моладзі да асьветы і маралі супрацьстаіць чынавенскі гвалт. А самы першы выпадак з гэтага шэрагу адбыўся амаль два стагодзьдзі таму, калі расейская адміністрацыя разагнала студэнцкія таварыствы філяматаў і філярэтаў у Віленскім унівэрсытэце.

Што можна сказаць пра дзяржаву, у якой таварыствы аматараў навукі і прыхільнікаў маральнасьці дзейнічаюць у глыбокім падпольлі? Толькі тое, што адміністрацыя гэтай краіны ўхваляе невуцтва і адмаўляе ролю высакародных памкненьняў. Народ мусіць быць цёмны, слова начальніка — найвышэйшы закон. Філяматы пайшлі на катаргу, а ліцэісты — у падпольле за адно й тое зьлічэнства: высакароднае памкненьне яны лічылі важнейшым за вокрык начальніка.

Выходзіць, нічога не зьмянілася ў Беларусі за мінулыя 200 гадоў, якія складаюцца ў ланцуг аднапільных фактаў: высакароднае памкненьне да навукі і маралі нараджаецца, трапляе ў падпольле і забіваецца за асаблівым цынзізмам. Наратжэнне — падпольле — гвалт. Як спыніць гэтую зьнішчальную зададзенасьць? Напэўна, трэба, як мінімум, ранейшыя выпадкі разглядаць як урокі гісторыі. А для гэтага іх трэба ведаць.

Антон Адынец, аўтар гімну філярэтаў, прыйшоў у падпольнае таварыства тады, калі яно ўжо было пад следствам. Дарэчы, і гімн свой ён напісаў у турме. Дакладней, як бы цяпер казалі, у следчым ізалятары.

«Ён пражыў вялікае жыццё, 80 гадоў. І змог стаць легендай, — гаворыць дасьледчык Адам Мальдзіс. — Быць сябрам Міцкевіча, пісаць зь ім разам вершы, падарожнічаць разам зь ім і жыць. І жыць амаль не рэпрэсаваным. Ну як гэта ўдалося?» «Успаміны, якія ён пазней напісаў, у якіх ён хацеў асьвятліць сябе ў промнях славы Адама Міцкевіча, гэта слабаясь чалавечая, — кажа іншы адмысловец тае эпохі Ўладзімер Мархель. — Ён сёе-тое прыдумаў. І да сёньняшняга дня мы некаторыя рэчы ўзнаўляем у біяграфіі Міцкевіча недакладна. Калі Адынец апублікаваў безь яго ведама адзін верш, Міцкевіч абурўся: «Ты б у мяне спытаў. Бо гэты верш узнаўляўся па памяці, і шмат чаго недакладна». А Міцкевічаў рукапіс не захавань, і таму на сёньняшні дзень цяжка сказаць, што менавіта.

Калі ў Пушкіна спыталі, чаму ён ня хоча ехаць за мяжу, той адказаў — няма патрэбы. Бо краядыды я магу ўявіць лепшы, чым убачу там. А замежнікам мне, пасья таго, як я пазнаёміўся з Адамам Міцкевічам, ня трэба ведаць. Бо больш вялікага замежнага чалавека няма. Гэта Адынец піша ў лісьце да Міцкевіча. А ці

так гэта?.. Ягонья фантазіі наклалі пэўны адбітак на біяграфію Міцкевіча. А іншых сьведчаньняў няма.

Яны разам падарожнічалі. Сустрэліся ў Саксоніі, Дрэздэн. У Гётэ разам былі. Пасья Італія, Швайцарыя. Праўда, у Францыі ўжо Адынец быў безь Міцкевіча. Ён усюды адчуваў сябе нароўні. Сустрэкаўся з Гюго, з многімі клясыкамі нямецкай літаратуры, італьянскай, швайцарскай. Паехаў у Англію, і там сустрэкаўся з многімі. Ён адчуваў сябе ў Эўропе як рыба ў вадзе. Ён адчуваў сябе эўрапейцам у Эўропе.

У гісторыю літаратуры Адынец найперш увайшоў сваімі ўспамінамі «Лісты з падарожжа», гаворыць Адам Мальдзіс. Гэта чатыры кнігі. Там было апісана падарожжа зь Міцкевічам. Падарожжа рэальнае, але авяянае рамантычным флэрам. Ня ўсе разумелі, як Міцкевічу ўдалося з Санкт-Пецярбургу ды рагтам уцячы ў Заходнюю Эўропу. Гэта таямніца да нашага часу.

«Лісты...» выклікалі неадназначную рэакцыю. Дасьледчыкі папракалі Адынца за недакладнасьці. Біяграфічныя, фактаграфічныя. Але гэта ж не дакументальны твор. Гэта падробка пад папулярны ў часы рамантызму эпістэлярны жанр. Ён ствараў настрой, перадаваў атмасфэру таго часу. А васьм у кнізе «Успаміны пра мінулае» Адынец ужо быў дакладны. Пераважна апісваў свае дзіцячыя гады, школьныя. А вучыўся ён у Барунах Ашмянскага павету, дзе ў свой час была Базыльянская калегія. Там вучыліся, апроч Адынца, Юльян Корсак, таленавіты паэт, перакладчык і таксама філямаат, Ігнат Ходзька, папулярны празаік.

Сярод усіх філяматаў і філярэтаў Адынец вылучаўся веданьнем моваў і талентам перакладчыка. Ён перакладаў зь нямецкай Шылера, вельмі многа перакладаў з ангельскай літаратуры, найперш Байрана, Вальтэра Скота. З французскай перакладаў. З расейскай — Пушкіна. Амаль усіх рамантыкаў, як заходнеэўрапейскіх, так і расейскіх, ён прывёў польскаму чытачу, а праз гэта і чытачам Беларусі, кажа А.Мальдзіс.

Але да працэсу, у якім фармавалася беларуская літаратура, Адам Міцкевіч мае большае дачыненне, лічыць У.Мархель. Адынец выпадае з гэтага працэсу. Міцкевіч стаў рамантыкам на аснове беларускага фальклёру, а Адынец яго ніяк не выкарыстоўваў. Ён лічыў, што фаль-

клёр — гэта нешта больш нізкага ўзроўню. Па сутнасьці, выказваў погляды клясыцыстаў. Ён нават Чачота папракаў за выкарыстаньне фальклёру. А Чачот убачыў у гэтым глыбіню. Зашыфраванасьць, кодавацьць. Тое самае ўбачыў Міцкевіч. І Міцкевіч стаў вялікім паэтам, а Адынец ня стаў.

Калі ў 84-м годзе з Чылі прыехаў Ігнат Дамейка, яны разам з Адынцом, як нацыянальныя героі, прыехалі на Наваградчыну, у Крашыне пасадзілі два дубкі. Той самы Адынец напісаў эпітафію на магілу Яну Чачоту. Яна ў Ротніцы каля Друскенік. Адынец перажыў сваё пакаленьне і стаў для наступных пакаленьняў жывой легендай. Ужо тое, што ён меў шчасьце падарожнічаць зь Міцкевічам, што жонкай Адынца стала дзяўчына, зь якой Міцкевіч, як прызнаваўся сам, сьпісваў Зосю ў «Пану Тадэвушу», — ужо адно гэта рабіла зь яго вельмі прывабную асобу. Знакавую асобу. Як сымбаль патрыятызму. Бо пасья разгрому паўстаньня 1863-га настала разгубленасьць. Памерла эпоха рамантызму, але патрэбы былі новыя сымбалі, новыя арыенціры, заўважае А.Мальдзіс.

200-гадовы юбілей філярэта, паэта і мэмуарыста Антона Эдварда Адынца прамінуў 25 студзеня. Ён ня быў уключаны ў юбілейныя пляны ЮНЭСКО. Яго не заўважылі ў Польшчы, хоць энцыклапэдычная дэфініцыя Адынца — польскі паэт. Не заўважылі і ў Літве, якая цяпер стала мэтрапольнай уладальніцай спадчыны Віленскага ўнівэрсытэту, у тым ліку гісторыі філяматаў і філярэтаў. Адынец, як і большасьць ягоных сяброў з падпольля, аказаўся незапатрабаваны тымі культурамі, якімі ён «прывёў» і нічога дзіўнага тут няма. Гэты чалавек стаў знакам той Бацькаўшчыны, якую называем Бацькаўшчынай мы, беларусы. Гэта толькі куламоса вонкавы і фармальны адзнакаў — назваў, моваў, межаў — крыху блытае нас у нашым зь ім яднаньні. Што да самога высака-

роднага памкненьня, дык яно засталася нязьменным.

Кастусь Цьвірка ў прадмове да кнігі «Філяматы і філярэты», якая выйшла ў 1998 г. у сэрыі «Беларускі кнігазбор», тлумачыць той недарэчны бар'ер паміж намі наступным чынам: «...Перашкодай стала тут польская мова, на якой вымушаны былі пісаць свае творы літаратары Беларусі. У выніку шматвяковай палітыцы Беларусі ўсё справаводства і пісьменства было тут к XIX ст. цалкам польскае. І каб нешта сказаць грамадзтву, каб зрабіць на яго нейкае ўзьдзеянне, трэба было пісаць толькі папольску... Да пераходу пісьменства і справаводства на беларускую мову трэба было яшчэ рыхтаваць грамадства. А якраз гэта яны і рабілі. ...Беларускі патрыятызм філяматаў і філярэтаў — васьм тая галоўная асаблівасьць іх літаратурнай творчасці, якая дазваляе гаварыць пра іх як пра самую першую хвалю пачынальнікаў беларускага нацыянальнага адраджэньня».

Непасрэдным пачынальнікам гэтага адраджэньня ў нас называюць Францішка Багушэвіча. Але нездарма багушэвіч рабіў насыледаваньне гімну філярэтаў Антона Адынца і паказаў такім чынам на крыніцу свайго ўласнага стаўленьня.

Дарэчы, у згаданай прадмове да кнігі «Філяматы і філярэты» Кастусь Цьвірка абяцае ў сэрыі «Беларускі кнігазбор» выдаць творы Адынца асобным томом. Таму варт зазіраць на паліцы кнігарняў, дзе ўжо зьявіліся кнігі аўтараў філямацкага кола — Яна Чачота, Адама Міцкевіча і Ігната Дамейкі. Іх трэба чытаць ня толькі таму, што гэта ўсё — пра наш край, і ня толькі таму, што зь іх бярэ пачатак сучасная беларуская ідэя. Галоўным чынам іх трэба чытаць, каб адшукаць у іх нявывучаныя ўрокі гісторыі, каб разарваць тое замкнёнае кола, калі высакароднае памкненьне ў Беларусі нязьменна рушыць адным фатальным шляхам праз нараджэньне, падпольле і гвалт.

Адведзіны Найдзюка

Ёсьць такі горад Вільня. Вільні надзвычай пашанцавала. Яна была сталіцай, найвялікшым горадам ва ўсім нашым краі на ўсходзе Эўропы. У Вільні жылі беларусы, палякі, жыды, літоўцы. І яшчэ многа якія народы. Тут нацыянальныя культуры разьвіваліся, раскрываліся ва ўсёй сваёй красе, перапляталіся зь іншымі, убачыўшы адна адну. У гэтым пераканаецца кожны, хто наведвае наш горад і даверліва адкрые яму сваё сэрца.

Ёсьць такі горад Вільня. Вільні страшэнна не пашанцавала. У XX ст. войны ды таталітарныя рэжымы да непазнавальнасьці зьмянілі аблічча гораду і нават склад насельнікаў. Кожная новая палітычная ўлада жорстка распраўлялася з супернікамі. А ўлада ў Вільні за стагодзьдзе ня меней як дзесяць разоў пераходзіла з рук у рукі. Хтосьці сам уцякаў-ратаваўся. Кагосьці гвалтам вывезьлі на захад ці на ўсход. Многіх забілі проста на месцы.

Красамоўнай ілюстрацыяй гэткай зьявы ёсьць лёс віленскіх беларусаў. Вось толькі адзін прыватны прыклад. Жылі ў Вільні тры добрыя сябрукі — Язэп Найдзюк, Янка Багдановіч і Альфонс Шутовіч. Разам рабілі яны ў беларускай друкарні, разам закладалі моладзевую арганізацыю, разам выдавалі часопіс «Шлях моладзі». Жылі ў адным пакоі, дзялілі кожны кавалак хлеба. Як абзаваліся сем'ямі, дзецьмі — сталі кумамі, хрысьцілі дзяцей адзін у аднаго. Карацей — жыцьцё было дружнае, маладое, поўнае цікавай працы, можа, ня надта сытнае, але напэўна шчаслівае. Да часу. Пакуль не прыйшлі «саветы». Альфонс Шутовіч быў арыштаваны і памёр у турме. Янку Багдановіча таксама арыштавалі і засудзілі на 25 гадоў у Сібір. Язэп Найдзюк вымушаны быў хавацца ў Польшчы пад чужым імем — Юзаф Александровіч.

Але ёсьць штось мацнейшае за войны, зьнішчальныя рэжымы. Гэта — культура. Культурныя здабыткі. Культурная традыцыя. Як з маленькага жалуда вырастае магутны дуб, так з кніжачкі, са слова-ўспаміну вырастае народ.

Ад Язэпа Найдзюка нам тут у Вільні засталася няшмат: успаміны сяброў і дзяцей, некалькі кніжак і пару фатаздымкаў у зборах беларускага музэю. Але гэтыя сьціплыя рэчы, як вяршыня айсбэргу, сьведчаць, якая гэта была велічная асоба. І ў гэтым я пераканалася, калі была запрошаная ў Польшчу на ўрачыстасьці, прысьвечаныя 20-м угодкам смерці Язэпа Найдзюка.

Апынуўшыся ў Інаўроцлаве, Найдзюк-Александровіч арганізаваў друкарскую справу і сам узначаліў друкарню. Узгадаваў і вывучыў не адно пакаленьне друкароў, якія, дарэчы, і зьявіліся аднымі з ініцыятараў і спонсараў ушанаваньня яго памяці. Як Юзаф Александровіч ён займаўся вялікай кразнаўчай дзейнасьцю на Куяўшчыне, выдаў кнігу «Гісторыя Інаўроцлава і яго ваколіц». Напісаў безьліч артыкулаў на кразнаўчыя тэмы. І ніхто з тамтэйшых жыхароў, акрамя службаў бяспекі, якія пры «дапамозе» свайго супрацоўніка ў 1962 г. раскрылі асобу Язэпа Найдзюка, не здагадаўся аб ранейшым жыцьці свайго куміра. Калі ў 90-я ў мясцовай газэце зьявіўся першы артыкул «Кім быў насамрэч Юзаф Александровіч», гэта сталася сэнасацыяй для гораду. Быў доўгі час спрэчка, сумненьняў і разважаньняў над асобай Найдзюка-Александровіча, але здаровы розум перамог.

14 лютага горад урачыста ўшаноўвае памяць Язэпа Найдзюка. Можна было толькі дзівіцца, як удала прайшла імпрэза. Хоць арганізатарамі былі мясцовыя палякі, але не абыйшлося без дапамогі вядомай беларускай дзячкі, гістарыцы Лены Глагоўскай з Гданьску. Яна рупліва, па зьярнятку зьбірае беларускую спадчыну, расьцярашаную ў Польшчы.

А 8-й раницы імя ў касьцёле, пасья ўрачыстае ўскладаньне кветка да магілы «Ю.Александровіча». Адкрыцьцё мэмарыяльнай шыльды на друкарні, якой кіраваў Язэп Найдзюк, уразіла сваім высокім узроўнем — процьма народу, бел-чырвона-белыя сьцягі, сярод запрошаных — Сакрат Яновіч, Юры Туронак, Мікола Давідзюк, Алег Латышонок, беларусы з Гданьску і Беластоку. З польскага боку быў дэпутат Сейму Ўнук, мэр Інаўроцлава ды іншыя прадстаўнікі гарадзкой улады і мясцовай інтэлігенцыі. Што да шыльды, то яна мне спадабалася густоўнасьцю і польска-беларускім надпісам, выкананым лацінкай. Быў нават стрэл з сапраўднай старажытнай гарматы. Пасья экскурсія па друкарні, адкрыцьцё архіўнай выставы, навуковая канфэрэнцыя, выступы мясцовага піяніста Віталюда Кавальца ды менскага барда Зьмітра Бартосіка. А яшчэ была прэзэнтацыя кнігі ўспамінаў аб Ю.Александровічу мясцовых калегаў. І скончылася ўсё банкетам.

Некалі ж прыйдзе час, і ўшанаваньне беларускага дзеяча — Язэпа Найдзюка — адбудзецца і на яго Радзіме: у Ваўкавыску і Вільні.

Людвіка Вітушкава-Кардзіс

Рыгор Барадупін

Працяг. Пачатак у «НН» № 19—46 за 2003.

Заклікі

Мяне маладога й часыцяком п'янаватага цягнула на рыфмаваныя заклікі. Бо жылі мы ўсе ў часе суцэльных закліканняў у адным кірунку — да сьветлай будучыні.

Над акенцам, куды здаюць аналізы, прапапоўваў я невядома каму такі заклік:

Браточки хворыя, сюды
Здавайце першы свой надой.

У выдавецтве нашыя дзяўчаткі й маладзічкі забягалі пасмаліць і ў так званыя сенцы мужчынскага туалету, бо рамантавалі па чарзе то жаночы, то мужчынскі. І зноў жа зарыфмаваў я лагоднае:

Мілыя паненкі, лэдзі!
Не курыце ў туалете.
Лепш займіце,
Будзьце любы,
Нечым іншым вашы губы!

Пры перакладзе часта падводзіць аднолькавае гучаньне разнаснавых словаў. Была расейскамоўная рэклама:

Тот, кто утром кофе пьет,
Целый день не устает.

Яе пераклалі:

Той, хто ўранні каву п'е,
Цэлы дзень не ўстае.

Адразу ўзьнікала пытаньне, ад чаго: ад хваробы ці ад ляюты?

А варта было перакласьці хоць бы так:

Вып'еш зранку шклянку кавы —
Будзеш цэлы дзень рухавы!

Калі пачалі ў Саюз пісьменьнікаў прымаць цэлымі табунамі, вырваўся заклік караценькі:

Аюсь, аюсь,
Усе ў Саюзы!

Калі ў постімперскім абсягу запазнаваў даляр, зарыфмаваўся заклік з адценьнем карыснай парады:

Як маеце даляр вы,
Ідзіце зь ім да лярвы.

Цяпер проста раіць і ўжываць гэтае клятасе камуністамі слова. А ў савецкія часіны, маючы некалькі даляраў у кішэні, ільга было зайсьці за браму (не неўміручасьці) турмы адпаведна на некалькі гадоў. І зусім як эпізод з таннай мэлядрамы ўспамінаецца прыгода афіцыйнага камэдыянта Андрэя Макаёнка. Прыехаў, здаецца, з Амэрыкі. Засталося колькі там даляраў. Вечарам зайшоўся ў ятку ў гатэлі «Менск» і за даляр купіў пляшку каньяку. Удзень выклікалі ў ЦК і па-бацькоўску паўшчувалі: савецкі чалавек павінен купляць за савецкія рублі.

Час — заказчык заклікаў.

Урбаністычны матыў

У Менску другой паловы пяцідзясятых гадоў на Сталінскім праспекце самымі вартымі ўвагі былі будынак КДБ і грамадзкі туалет амаль насупраць гэтага будынку.

Каля канцылярыі Кадэбэрыі нельга было затрымацца ні на хвіліну. Неяк студэнты, якія прыехалі да нас вучыцца з ГДР, заглядзеліся на зашпіленую на ўсе гузікі ўстаноўку ды яшчэ колькі словаў прамовілі па-нямецку. Адразу ж былі гасьціна запрошаны ў маўклівы дом, пакуль выясьнялі, што яны не шпіёны. Можна, гэдэраўскія студэнты адчулі будаўнічы почырк землякоў, бо гэтую будыніну й яшчэ колькі іншых у Менску пасяля вайны будавалі палонныя арміі вэрмахту.

Хадзіла й такая рызыкаўная загадка: які будынак у Менску самы высокі? Адказ быў прасты — будынак КДБ, бо зь яго Сібір відаць. Яно

й за пытаньне, і за адказ можна было атрымаць доўгую й далёкую камандзіроўку.

Туалет пад кавярняй «Вясна» быў як бы пачаткам сталічнай падземкі. У туалете, бывала, і расьпівалі гарэлку й чарніла. Казалі й так: пойдзем у аталье. Паміж туалетам і гаспадарам, які звалі між сабой «Пад гадзіннікам», быў сквэрк. На галаве Жалезнага Фэлікса любілі сядзець і галубы, і вераб'і, адпаведна абседжаваючы яе. У сквэрку пад прыглядам будынку й непасрэдна таго, з каго Маякоўскі раіў юнакам рабіць жыцьцё, зьбіраліся яўрэі аб-

сказаць, слухачоў і слухачак.

Застаецца...

Узровень прапагандысцкай, з дазволу сказаць, паззі аднолькавы пры ўсіх рэжымах.

Гэта перад блякадай на Вушачу скідаліся з нямецкіх самалётаў улёткі:

Пячыце ляпёшкі,
Чакайце бамбёжкі,
Падыймайце хвасты,
Уцякайце ў кусты.

Ці яшчэ скідаліся такія:

ца «гандаль», застаецца толькі ра- забрацца ў адценьнях: чым, для каго, за што.

Будучая карова

Вушацкая аўтастанцыя. На сьцяне аб'ява: «Прадаецца будучая карова, падцёлка. Цяліцца будзе ў студзені месяцы».

А пасажырская гурма ні мычыць, ні целіцца.

Самавітыя рэцэпты

Вушацкія былі й добрымі лекарамі, асабліва багатую фантазію

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

З запазухі

меркаваць свой клопат пра зыход у зямлю абжытую (гэта адбывалася ўжо ў сямідзясятых гады). Падвып'ятыя зубачэры любілі падысьці да купкі яўрэяў і сказаць: я ня ведаю, пра што вы гаворыце, але ехаць трэба...

І адзін зь першых урбаністычных вершаў склаўся ў мяне пра неабходную ўсім устаноўку, нават з установы, што насупраць. Вядома, пачынацца верш мусіў выклічнікам:

Ой, было дажджлівым лета,
Шмат ліло вады.
Я цябе ля туалету
Напаткаў тады.
Стала сьветлаю эпоха
(Што граху таіць).
Чорная твая панчоха
Уваччу стаіць.
Помню, позірк твой ласкавы
Зоркай пыхнуў, згас.
Ты сьпяшалася па справах —
Клікаў унітаз.
Хоць прайшло другое лета,
Сэрца точыць мыш.
Шмат у Менску туалетаў.
Дзе ж цяпер сядзіш?

Як мне здавалася, верш знайшоў водгук у сэрцах шмат якіх маіх чытачоў і нават чытачак. Дакладнай

Бяры ў рукі хварасьціну,
Гані жыда ў Палясьціну.

А чым вылучнейшыя прасавецкія лэзунгі:

И на вражьей земле
Мы врага разобьем
Малой кровью могучим ударом.

А на справе крыві хапіла цераз край, і, як казалі людзі, размах быў рублёвы, а ўдар х...вы.

Весьляйшую лэзунгавую папеўку ўспамінала мама. Яе сьпявалі польскія жаўнеры напярэдадні цуду над Віслай:

Ешчэ Польска не згінэла,
Наша вудка не скваснэла.
Багнэт на бронь,
Большэвік — агонь!

Землякі мае вострыя на язык былі заўсягды. І показка ў нас была: хоць гол, ды войсьцер. Сьпявалася афіцыйна ўра-папеўка:

Камсамолачка Дарота,
Пойдзем разам ваяваць.
Буду біць я з кулямёта,
А ты — кулі падаваць.

Вушацкія толькі адно слова замянілі, і атрымалася запамінальна:

А ты — кулі пераймаць.

Для беларускага вуха ў слове «прапаганда» ў першую чаргу чуець-

мелі на рэцэпты.

Жывот схапіла? Лячыць проста: жывот аб жывот пацерці й ня будзіць балець да самай сьмерці.

За сэрца хапаешся? На сэрца — г...на зь перцам!

Галава баліць — с...цы будзіць лягчэй. Ці радыкальны сродак ад болю: галаву адкруціць і с...ку заторкнуць.

Рэкамэндацыя

Раней па радыё перадавалі ўрокі зарадкі. Дыктар пачынаў:

— Рукі ўгору!
Вушацкія, лічачы ўсё гэта балмаччу, бо руху хапала і ў хляве, і ў гародзе, і каля печы, і ў ложку, дадавалі:
— ...С...ку ўніз,
Каб радзіўся камуніст.

А ў школе дзеці вучылі на памяць: «Камуністы — гэта слова як са сталі...» Дык як жа нарадзіць сталёвага? Тут ужо рэкамэндацыяў дасьціпнікі не давалі.

Мера жалю

— Ці плакала ты па мужыку?
— А як жа! Адно вядро наплакала, другое падставіла.
Жаласьлівае жончына сэрца, што й казаць.

Цёпла будзіць...

Прывёз Марушцы нейкія пашлапні на зіму. Разглядае дыў жаркуе: — Гэта й на сьмерць абуць — там цёпла будзіць хадзіць.

Сялянскі клопат зямны й па не- зямным жыцьці.

Каб знала...

Марушка разглядае сваё фота: — Я ж не такая й моршчаная. Каб знала, дык разгладзіла б маршчыны.

Жанчына, пакуль жыве, ня верыць сваім гадам.

Дакладнасьць

Тлумачыла Марушка, куды зьехаў суседзкі сын:

— Ён там, дзе Сібір і мора, дзе халодна дужа.

Генэтычная памяць пра ссылкі й катаргу.

А неяк, калі я прыехаў з-за акіяну, захацелася Марушцы ўдакладніць:

— Ці там, у Амэрыцы, неба й сонца такое, як у нас, ці другое?

Савецкая прапаганда дзятлавала, што ў Амэрыцы ўсё ня так. Быў нават анэкдот: пры капіталізьме чалавек экспloatуе чалавека, а пры сацыялізьме ўсё наадварот...

Гэта ж, здаецца, пісаў пэат з Магілёва Матэвушаў:

Пасецца калгасны статак
Каля блакітнай ракі.
А там, у Злучаных Штатах,
Рэжуць кароў мясьнікі.

Практычна

— Добры дзень.
— Добры, толькі сена касіць.
Праца на ўсё глядзіць практычна. Таму й значыць іншы раз: пагода цёмная, як у мяшку...

Роўнасьць

— Усе жывуць роўна, на два абеды ніхто не пасьпяваець, — казалі некалі Марушка.
Тады не было так званых прэзэн- тацыяў. Цяпер і на тры абеды пасьпяваюць няўсёдныя.

Досьвед

Чаму кот пацука ня возьміць, а кошка возьміць? Калі кот яго хватаць, а пацук ката за яі. А ў кошкі няма за што хватаць.

Калі пацуку падсмаліць яі, дык мышы будуць уцякаць. (Які ж спрыт трэба мець, каб падсмаліць!) Калі кату вусы падсмаліць — мышы будуць чуць яго.

Занятка

Пра старога рыбака Марушка казала:

— На рыбу йдзець і з рыбы йдзець — алі ўсё ж на возіры быў...

Прычына

Бабы качоргі мянялі — то барышы пілі. Ня проста п'янка без прычыны.

Пачало даходзіць...

У маленстве не разумеў я, чаго дзядзькі неяк таямніча ўсьміхаліся, кажучы нямогламу: «Жыць будзеш, толькі не захочаш». Цьмяна даходзіла адно значэньне — не захочаш жыць, бо стаміўся ад жыцьця, бо жыцьцё знадакучыла. І толькі з гадамі пачало даходзіць другое значэньне выразу, самае сумнае для мужчыны. Усё лепей даходзіць, як да ручкі дойдзеш...

Працяг будзе.

Рыгору Барадупіну ў аўторак споўнілася 69 гадоў. Рэдакцыя далучаецца да віншаваньняў.

Вялікі Пост

Вернікі распачалі Вялікі Пост. Гэтая перадвелькодная традыцыя бярэ пачатак у часах апостальскіх. Яна была ўведзеная на ўзор таго, як сам Ісус пасыла хрышчэння ў Ярдане 40 дзён маліўся ў пустэльні. Падчас посту сьвятары зьмяняюць шаты на цёмныя, у храмах радзей звонаць у званы, а людзі ўнікаюць мяснова, а часам і малочнага, ды ўсякага сытнага. Сёлета і праваслаўны Вялікідзень, і каталіцкі прыпадаюць на 11 красавіка. Апошні раз такое супадзеньне здаралася ў 2001 г.

ПРИВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

29 лютага запрашаем на экскурсію «Гістарычны Пінск».

Праграма туру:
Пінск: капліца XVII ст.; Варварынская царква; палац Бутрымовіча; касцёл Карла Барамея; манастыр францішканцаў; касцёл Ушэсцыя XVIII ст.; жылая забудова, касцёл Божай Маці, манастыр езуітаў; сядзіба, драўляная царква XIX ст.; музэй гораду;
Косава: палац; сядзіба Касцюшкаў;
Парэчча: парк Скірмунтаў.
 Кошт — 18 000 р. для дзяцей і 21 000 р. для дарослых. Тэлефануйце: 8-029-755-03-70, 222-88-61, 222-88-76 (ф).

Запрашаем на падарожжа **29** лютага (нядзеля) па маршруце: Менск — Лаздуны — Трабы — Сурвілішкі — Жамыславы (палац Умястоўскіх) — Геранёны (замак, касцёл) — Тракелі — Гародна — Беняконі — Гайцонішкі (дом-крэпасць) — Менск.
 Т.: 232-54-58, 622-57-20 (Зьміцер)
 Т.: 264-12-38, 776-24-35 (Павал)

ВІТАНЫІ

Віншую ўладзімера Арлова з ужо блізкай вясною. Шчасця. W.
Эдуарду Акуліну шчыры дзякуй за ўзнёслую вечарыну. W.
Шыманскую Настасьцю віншую з Днём народзінаў. Кахаю Цябе, мышанятка! Dz.Dzianis
Віншую свайго сябра Паўлюка Мацкевіча з 20-годзьдзем. Мы гэта зробім! Алеся
Віншум Нядзялкава Яраслава зь перамогай! Ты быў годны яе. Гр98-гіс, Наваполацк

КАНТАКТЫ

Беларуская моладзь з Баранавіч! Давайце знаёміцца! Ствараецца фан-клуб «NRM». Т.: 46-63-68. Руслан
Дык што, няма на Дзятлаўшчыне сьвядомых беларусаў? Алеся, Дзятлаўскі раён, в. Сачыўляны
Славаміру Адамовічу гарачае прывітаньне ад зямляка

Наша Ніва КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРИВАТНАЙ АБВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (ня больш за 15 словаў) бясплатна. А/с 537, 220050, Менск.

Тэкст _____

Імя і прозьвішча _____

Адрас, тэлефон _____

Генадзя С.

У меру ладна і ня ў меру разумная (ці наадварот) дзяўчына да 27 гадоў будзе рада знаёмству з самастойным менчуком. А/с 270, 220050, Менск
Яснавяльможны пан! На Ваш ліст чакае гожая ліцьвінка 26 гадоў. А/с 29, 220088, Менск
Здыму пакой у Гатаве, Мачулішчах, Чыжоўцы або ў раёне Камвольнага камбінату. Т.: 226-42-63. Сяргук
Лошыца-2. Беларуская сям'я з 2-гадовай дачкой шукае аднадумцаў і прыяцеляў у новым мікрараёне. Т.: 8-029-772-19-14

Прыстойны малады чалавек, 30 гадоў, бяз шкодных звычак, створыць сям'ю з сьціплай бескарысьлівай дзяўчынай 18—30 гадоў, без інтымнага мінулага і жыллёвых праблем. 210015, Віцебск-15, прад'яўніку дакумэнту PI 0003056

Просты хлопце з в/а і бяз шк/зв, добры, з непрыкметным фізычным недахопам, пазнаёміцца для стварэння сям'і з прастай добрай дзяўчынай да 35 гадоў, можна зь фізычным недахопам. 210027, Віцебск-27, прад'яўніку дакумэнту 4828303

Удава, 65 гадоў, зь мяккім характарам, няпоўная, не патрабуе ад мужчыны нічога, апроч павагі і сумленнасьці ў сямейных адносінах, чакае ліста ад непітушчага мужчыны 65—90 гадоў. 210027, Віцебск-27, прад'яўніку дакумэнту 1031195
Чарадзеі вырашыць службовыя, інтымныя, мэдычныя ды іншыя тупіковыя сытуацыі. Ад Вас — капэрта з адрасам. А/с 22, 222122, в. Лошыца. Барысаўскі раён

КНИГІ

Прадам «Беларускую энцыклапэдыю», т. 1, 2, «Энцыклапэдыю гісторыі Беларусі», т. 1, 2, бібліяграфічны слоўнік «Беларускія пісьменьнікі» ў 6 т. Т.: 283-37-45

ПРАЦА

Рок-гурт шукае бас-гітарыста (узровень не ніжэйшы за сярэдні) з асабістым інструментам і творчым жаданьнем. Т.: 8-029-778-34-22 (Дзіма), 222-72-64 (Каця). belman@tut.by
Шукаю ініцыятыўных, настойлівых, надзейных ды прыстойных асобаў да супрацы ў сур'ёзным бізнэсе. Т.: 8-029-766-12-79. Зьміцер
Шукаю працу ў інтэлігентным асяродку. Т.: 221-21-81. Слава
Сур'ёзна студэнтка шукае працу ці падпрацоўку, 5 курс МІК. Т.: 249-58-70. Алена
Рамонт, наладка, зьбіраньне кампутараў. Т.: 215-04-30, 8-029-615-04-30. Саша

Цень «жалезнага Фэлікса» над «Нашай нівай»

Пры канцы мінулага году ўсе калгасы Случчыны па камандзе з аблвыканкаму сталі сельскагаспадарчымі вытворчымі каапэратывамі. Замест старых назваў, у якіх фігуравалі прозьвішчы клясыкаў марксізму-ленінізму, гаспадаркі займелі новыя, «прывязаныя» да найбольшай вёскі ці цэнтральнай сядзібы гаспадаркі. Вось і калгас імя Дзяржынскага стаў называцца СВК «Наша ніва» — так пажадалі праўленцы.

Усё б нічога, але шылда над уваходам у будынак канторы засталася старая. Чаму не зьмянілі? Адзін з праўленцаў адказаў, што на новую шылду пакуль грошай няма. Ня думаюць там развітвацца і з васьміметровым гіпсавым помнікам «жалезнаму Фэліксу», што стаіць у доўгім, да самых пятаў, шынэлі і кідае пры захадзе сонца цень на будынак канторы. «Мы яго падрэстаўруем, і няхай стаіць — то наша памяць», — патлумачыў канторскі праўленец. Вось такая памяць аб чалавеку, верныя выхаванцы якога ў 30—40-я рэпрэсавалі тут з высылкай у ГУЛАГ 15 чалавек, залічаных у «кулакі» і «ворагі народу». А васьмёра былі прысуджаны да расстрэлу.

Варта было б паставіць поруч з гіпсавым балваном хоць мэмарыяльную дошку зь пералікам прозьвішчаў пацярпелых ад сталінскага генацыду. Дык дзе там! У дні «рэвалюцыйных» сьвятаў колішнія калгасныя камуністы і іх аднадумцы, якіх, на жаль, яшчэ няма ў

вёсках (вёсак у калгасе аж сямнаццаць, там жыве за тры з паловай тысячы чалавек) прыносяць да падножжа балвана янкі і кветкі.

Яшчэ здзівілі абьяквашы і страх мясцовай інтэлігенцыі: настаўнікаў, работнікаў культуры — а такіх набярэцца дзясяткі чатыры. Ніводзін не выпісае незалежных газэт. Хутчэй не ад беднасьці, а ад страху трапіць пад падазрэнне мясцовай вэртыкалі. Чатыры пэнсіянэры ўсё ж не збаяліся выпісаць «Народную волю». Адзін зь іх, былы калгасны кіроўца, прызнаўся, што аднаўсёўцы глядзяць на яго як на дзівака, а сёй-той і кліча «бэ-энэфэўцам».

Праўду пісаў нека Сяргей Дубавец, што «ад работы быць беларусам нас адвучылі за савецкія часы. Тады хто рабіў — той вытыркаўся з натоўпу. Астатнія прычарпеліся да нацыянальнага нігілізму». Тое самае праглядваецца і пад засеньню «жалезнага Фэлікса» ў калгасе з такой прывабнай на слых назвай — «Наша ніва».

Міхась Кутнявецкі, Слуцк

United World Colleges

Беларускі камітэт Каледжаў міжнароднай супольнасьці абвешчае конкурс на атрыманьне дзвюх бясплатных агульнаадукацыйных стыпэндыяў у Міжнародных каледжах у Нарвэгіі, Італіі; музычных стыпэндыяў у Італіі, а таксама 75% стыпэнды ў Міжнародным сельскагаспадарчым каледжы ў Вэнэсуэле.

У каледжах выкарыстоўваецца сыстэма міжнароднай перадуніверсытэцкай адукацыі ІВ (каледж у Вэнэсуэле дае спецыяльнасьць «мэнэджмэнт у галіне фэрмэрства»). Навучаньне вядзецца на ангельскай мове.

Галоўная мэта Каледжаў міжнароднай супольнасьці — усталяваньне ідэалаў міру, талерантнасьці і супрацоўніцтва паміж моладзьдзю розных краін праз адукацыю. Кожны студэнт каледжу зьяўляецца прадстаўніком сваёй краіны і павінен як мага больш паведаміць пра яе сваім сябрам па вучобе з больш чым 150 іншых краін. Таму, апроч выдатных акадэмічных ведаў, кандыдаты павінны выдатна валодаць беларускай мовай, ведаць гісторыю і культуру Беларусі.

Музычныя стыпэндыі (струнныя інструменты: фартэпіяна, скрыпка, віялянчэль, чэла) прызначаюцца для асобаў, якія выявілі выбітныя здольнасьці і маюць дасягненьні ў галіне музыкі.

Узрост абітурыентаў — 16—17 гадоў (16 гадоў павінна споўніцца да 1 верасьня 2004). Узрост абітурыентаў Сельскагаспадарчага каледжу ў Вэнэсуэле — 18—22 гады, пажадана, каб яны былі сялянскага паходжання і мелі сьлінасьці да сельскагаспадарчай працы.

Конкурс адбываецца ў два туры. На першы тур абітурыенты павінны даслаць да 10 красавіка 2004 г. заяву зь сваім адрасам, кантактным тэлефонам і нумарам школы, даведку аб стане здароўя, ліст пасьпяховасьці за мінулы і гэты навучальны гады, характарыстыку, зьвесткі аб удзеле ў вучнёўскіх алімпіядах, мастацкай самадзейнасьці, спартовых сэкцыях, копіі граматаў, дыплёмаў і г.д., а таксама твор на тэму «Ліст зь Беларусі» аб'ёмам ня больш за чатыры старонкі вучнёўскага сшытка на беларускай ці ангельскай мовах.

Прэтэндэнты на музычныя стыпэндыі павінны даслаць, акрамя названых матэрыялаў, відэазапіс зь выкананьнем ня менш як дзвюх музычных п'есаў агульнай працягласьцю да 10 хвілін, а таксама копіі дыплёмаў музычных конкурсаў.

Пераможцы будуць выкліканы на другі тур, які адбудзецца 23 красавіка 2004 г.

Дакумэнты даслаць на адрас: вул. Румянцава, 13, 220050, Менск, з пазнакай «на конкурс «UWC».

«Наша Ніва» дзякуе спадарам
 Анатолю Васілеўскаму зь Менску,
 Кастусю Акулу з Таронта,
 Адольфу Суботу,
 Віталю Кажану зь Нью-Ёрку
 за падтрымку!

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Усеваладу С. зь Менску. «Містычная гісторыя Беларусі» не інтрыгуе.

Віалеце П., Зьмітру П. з Кастрыцы. Скласці сетку крыжаванкі — палова справы. Трэба яшчэ прыдумаць цікавыя дэфініцыі. «НН» аддае перавагу фармулёўкам, якія аплююць ня столькі да ведаў, колькі да лягічнага мысьленьня.

Іне А. зь Вілейкі. Апавяданьне мусіць мець выразны сюжэт, эсэ — утрымліваць завершаныя думкі. А вершы ў Вас вобразныя.

Віктару Ф., Вользе К. Пра дзейнасьць Уладзімера Плешчанкі «НН» паведамляе рэгулярна. Зьяўленьне ў «Хроніцы супраціву» лепшае за любыя кампліменты.

Міколу К. з Пружанаў. Не ў цыганок тут справа, а ў нас саміх.

Ігару Х. зь Менску. З вашых развагаў пра ідэалёгію вынікае, што ўлада робіць усё, каб перастаць быць уладай. Парадокс.

В.Т. зь Менску. Вы няправільна ставіце пытаньне. Гэтак можна зашкодзіць Ліццю.

Валер'ю К. зь Мёраў. Даслаць вамі статыстычныя зьвесткі можна знайсці й праз іншыя крыніцы інфармацыі. Для публікацыі ў «НН» варта было прааналізаваць статыстыку, параўнаўшы яе зь лічбамі мінулых гадоў, і зрабіць высновы або зьвесткі да аднае-дзвюх тэндэнцыяў ды праілюстраваць іх прыкладамі з жыцця.

Наша Ніва

незалежная газэта

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
 З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914),
 Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч,
 У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі	Наста Бакшанская
галоўны рэдактар	Андрэй Дынько
выпускны рэдактар	Арцём Лява
карэктарка	Сяргей Петрыкевіч
карэктарка	Галіна Рабянкова
нам. галоўнага рэдактара	Андрэй Скурко
тэхнічны рэдактар	Андрэй Чык
выдавец і заснавальнік	Фонд выданьня газэты «Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:

220050, Менск, а/с 537
 Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
 8-029-707-73-29.

E-mail: nn@promedia.by

On-line: www.nn.by

© НАША НИВА. Спасьылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 8 палос фарматам А2, 4 друк. арж. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасьці за змест рэкламных абвестак. Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі парывядчага выданьня № 581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а. Р/р 3015212000012 у МГДААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764. Наклад 3608. Газэта выдаецца 48 разоў на год. Нумар падпісані ў друк 22.00 25.02.2004. Замова № 1169. Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а